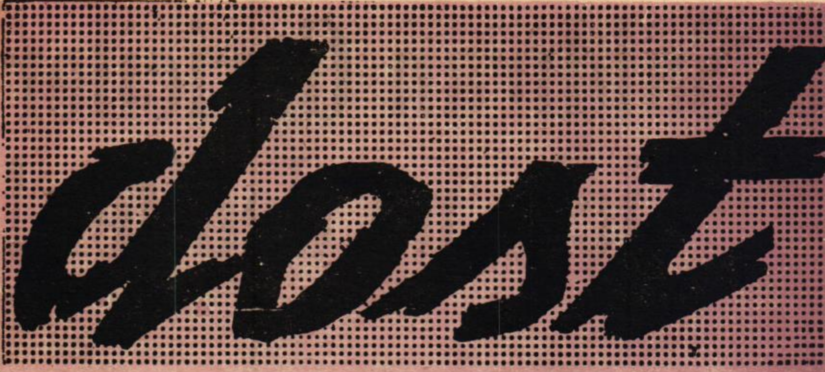

Sahibi : Salim ŞENGİL

Yazı İşleri Sorumlusu :
N. ŞENGİL

Ayda Bir Çıkar

YENİ DİZİ
SAYI: 37
CİLT: 14
NİSAN 1964
1 LİRA

GERİCİLER İLERİLİYOR!..

Mart ayının son haftası içinde, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu'nun Tepebaşı Bölümü'nde «Türk tiyatrosu tarihinde eşi olmıyan» çirkin bir olay geçmiştir.

Bertolt Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı» adlı oyunu, o gece tiyatroya kasıtla girmiş olan yüz-yüz elli kişi tarafından komünistlikle suçlanarak yarıda kesilmiş, oynayanlara hakaret edilmiş, afişler yırtılmış; geri kalan seyirciler de bu yabansı saldırıdan ürkerek tiyatrodan kaçmışlardır.

Ertesi gün gazetelerin belirttiğine göre, bu oyun demirperde ülkelerinden başka hemen bütün ülkelerde oynanmış, bizde de 1957 yılında kitap halinde bastırılmış, bir kez de oynanmıştır. O zaman da bir ihbar yapılmış olacak ki, çeviri kovuşturmaya uğramış, ancak beraet kararı almıştır.

Dikkat edilirse; bizim gericilerin saldırdıkları eserler, demirperde ya da İspanya gibi totaliter bir rejimle yönetilen ülkelerde yasak edilmektedir. Nitekim, soyut resimler de, demirperde gerisinde yasak olduğu halde, bizde devamlı olarak aynı suçlamaya uğramaktadır.

Türk tiyatro tarihinde görülmemiş olan bu rezalet, ne yazık ki, salona yerleştirilen polis ekiplerine karşın, olmuştur; hattâ polis gücü yetmediğinden sonradan ek kuvvetlere gereksine duyulmuştur.

Demek ki; devlet gücü, bu saldırganlara kendini kolay kabul ettirememiştir. İstanbul'un bilinen gazetelerinden birinde yayınlanan bir fotoğraf, saldırganları, işlerini gördükten sonra, böyle her gürültüde sömürülen İstiklâl Marşı'nı söylerken göstermektedir. Ne yazık ki, kalabalık arasında üniformalı birkaç öğrenci de görülmektedir ve gazete, «gençlik» diye vasıflandırdığı bu üçyüz yıl öncenin talebe-i ulümunu andıranların arasında asker öğrencilerin de bulunduğunu -bir paratoner gibi- öne sürmektedir.

Bütün bu işleri acılaştıran tutum ise, ilgililerin, oyunun hemen kaldırılması için buyruk vermiş olmaları, oyunun -şimdilik kaydıyla- kaldırılmış olmasıdır. 1960 öncesinde bile beraet etmiş bir eserin, yeniden incelemek üzere tatil edilmesi, saldırganların ekmeğine yağ sürmüştür. Açıkçası, devletin kendilerini haklı gördüğünü, oyunu kaldırdığını serbestçe iddia edebileceklerdir. Amaçlarına, hiç değilse yarı yarıya erişmelerine bu acayip tedbir olanak vermiştir. Neyse ki, ertesi gün toplanan bilirkişi, eserde komünist propagandası olmadığına karar vermiş; oyuna yeniden izin çıkmşıtır.

Öte yandan, dikkati özellikle çeken bir tutum da dikkatten kaçmamıştır. Bir kısım gazetelerin fıkracıları, gericileri yüreklendiren, haklı gösteren yazılar yayınlamakta sakınca görmemişler; böylece, Türkiye'de kesin bir bölünme olduğunu ispat etmişlerdir. Siyasal ayrılıklar, bir tarafın devrimcileri, bir tarafın da her türlü gericiyi tutmasına değin varmıştır.

Gericiler adım adım ilerliyorlar. Türkiye'de her gün bir cephe düşmekte, gericiler bu cepheye yerleşmektedirler. Bu olayları gevşek bir iki tedbirle geçiştirmek istiyen ilgililer, Atatürk devriminin parça parça koparılmasının sorumluluğunu bir gün tarih önünde duysalar bile, iş işten geçmiş olacaktır.

YAZ OTLARI

Beni en çok düşündüren
Arkasına asılı ceketler, kapalı kapıların.
O yalnız beyinlerin gecesine,
Uzak ikindilerden...

Elimle kaldırdığım taşı, inanın,
Denizine fırlatıp derinliği beklemek.
En seçkin balıklar, sonra yosun kuşları
Gün ışığı rüzgârında suların..

Dudağında bir ıslık, yaban havası
Değme çizgileri göz ucuyla çizen
Vurmuş dizlerini yere, bir ayak ölü doğmuş
Bir el kendiliğinden...

Biçilir yaz otları, alın çizgileri sıcacık
Acır kartallar, engerek yılanları
Bir tohum gibi büyür toprakta korkuluklar
Çoğalır ucuz ölümlerin insanları...

Beni en çok düşündüren
Arkasına asılı ceketler, kapalı kapıların...

Halûk ŞEVKET

Tiyatroya Saldıran Gericiler için ne dediler!

OYUN

Sezuanın İyi İnsanı : Bertolt Brecht.

1938 yılında yazılan eser ilk olarak 1943 de Zürih'te temsil edilmiştir. Daha sonraları Londra, New-York, Viyana, Frankfurt, Hannover, Rostock, Baden, Augsburg, Magdeburg, Leibzig, Minnesota, İllinois, Colorado, Buenos Aires şehirlerinde ünlü rejisörler tarafından sahneye konmuştur. «Sezuan'un İyi İnsanı» demirperde gerisi memleketler hariç hemen hemen dünyanın bütün memleketlerinde oynanmıştır.

MAHKEME KARARI

Eser, Adalet Cimcoz tarafından dilimize çevrilmiş, Türkçe olarak kitap halinde yayınlandıktan sonra komünizm propagandası yapıldığı iddiasıyla Savcılık tarafından Adalet Cimcoz hakkında takibata geçilmişti.

1 inci Sorgu Hâkimliği, bilirkişi olarak Prof. Naci Şensoyu tâyin etmiş ve Şensoy'un verdiği rapordan sonra mahkeme komünizm propagandası yapılmadığı kanaatine varmış ve Adalet Cimcoz'u 958/163 sayılı ve 4.9.1958 tarihli kararla beraat ettirmişti.

Ecevit : Barbarca tepki karşısında utanç duydum.

Çağımızın en büyük tiyatro yazarlarından bütün dünya ülkelerinde sık sık oynanan Bertolt Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı» adlı piyesi İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanırken, bir grup anlayışsız insanın gösterdiği barbarca tepki karşısında memleketim adına utanç duydum.

Batı dünyası, Brecht'i, tiyatroda çığır açmış bir üstün yazar olarak sayar ve benimser. İngiltere'nin muhafazakâr eğilimi «The Times» gazetesinin edebiyat ekinde, Bertolt Bercht için, «Onu tanıdıktan sonra bütün başka tiyatro yazarları küçük görünür» denmiştir.

Kapitalist Amerika'da Brecht'in piyesleri ve «Üç Peni Operası» tanınmış tiyatrolardan başka Üniversite tiyatrolarında da sık sık oynanır.

Sahne hayatı Ankara ve İstanbul'daki kadar gelişmiş bir ülkede Bertolt Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı» nın bugüne kadar oynanmamış olması bir büyük eksiklikti. İstanbul Şehir Tiyatroları Dram Bölümünü, bu eksikliği gidermek istediği için kutlarım.

Bazı çevrelerin eser hakkındaki komünistlik isnat veya sanıları, gördüğünü veya okuduğunu anlıyamıyacak durumda olmanın açık bir belirtisi sayılmak gerekir.

«Sezuanın İyi İnsanı»nda Brecht, iyiliğin erdemini, güzelliğini, fakat iyi olabilmenin, iyilik yapabilmenin, bencil olmayabilmenin güçlüğünü, insanların kendilerine yönelen iyiliği nasıl engellediklerini, buna rağmen, iyi olma, iyilik yapma cabasında yılmadan, usanmadan direnmenin insanlık için tek kurtuluş yolu olduğunu anlatır. İnsanlara iyilik yapabilmek uğrunda, gerekirse çevrede düşmanlık uyandırabilen ve bir ölçüyü aşmamak şartiyle iyilikle çelişir gibi görünen davranışların da kaçınılmaz hâle gelebileceğini ortaya koyar. Piyesteki trajik unsur da, iyiliğin etkili, yararlı olabilmesi için gerekli bu davranış çelişmesidir. İnsanlığın ülküsü, zamanla ve sabırla bu çelişmeyi giderebilmek olmalıdır.

İşte böyle bir tema üzerine kurulu bu piyesi anlamamak iyiliği anlamamaktır. Bu piyesi getirdiği mesaj bakımından kötülemek kötülükten yana olmaktır.

Gerçekten hür ve demokratik bir toplumda, gerçekten zararlı ve yıkıcı olmadıkça ve kanun sınırları içinde kaldıkça, değişik yönlerde fikirleri savunan eserlerin bile yazılıp oynanabilmesini hoş görmek gerekirken, «Sezuanın İyi İnsanı» kadar mâsum ve yüceltici bir piyesi müsamahasızlıkla karşılamak, bu piyes için Türk mahkemelerinden alınmış lehde hükme bile karşı gelmek, bağışlanmaz bir anlayışsızlık ve medeniyetsizlik örneğidir.

«Sezuanın İyi İnsanı» öyle inanıyor ve umuyorum ki kısa zamanda İstanbul Şehir Tiyatrosunda yeniden sahneye çıkacaktır. İstanbul'a ilk gelişimde ben de, en sevdiğim ve değer verdiğim tiyatro eserlerinden biri olan «Sezuanın İyi İnsanı» nı, Şehir Tiyatrosunun değerli sanatçılarından seyredebilmek isterim.

Başkut: Tiyatro tarihinde böyle çirkin olay yoktur.

Benim bildiğim Türk tiyatrosu tarihinde böyle çirkin bir hâdisenin eşi yoktur. Dün geceki vak'a kahramanları salonda oynadıkları oyunla, bu memleketi kaç asır evveline götürmek istemişlerdir, doğrusu kestirmek mümkün değildir. Bertolt Brecht'in piyesi bütün Batı memleketlerinde oynanmış ve oynanmakta olan, üstelik dünya tiyatrosuna yenilik getirmiş büyük eserlerden biridir. Komünizmle hiçbir alâkası yoktur.

Hançerlioğlu : Ben bu eserde hiç bir mahzur görmedim.

Bertolt Brecht gerek tiyatro yazarlığı, gerek sahneye koyuculuk bakımından bütün dünya sanat çevrelerinde şöhret yapmış tiyatro adamlarından biridir. «Sezuan'ın İyi İnsanı» hür dünya memleketlerinde oynanmış ve oynanmaktadır. Ben şahsen bu piyesi görmüş değilim. Ancak kitabını okudum. Kanaatime göre bu eserin komünizm propagandası ile uzaktan veya yakından hiç bir ilgisi yoktur. Sahnelerimizde pekâlâ oynanabilir.

Nayır : Böyle bir olayın cereyan etmesi üzücüdür.

Yasaların engel olmadığı sanat hürriyetini zor kullanarak sınırla-

(21. Sayfada)

NURİ İYEM

Ankara'ya Plâstik sanatlar müzesi ve akademi gerekli değil mi?

Her gidişimde, yeni yaşam ve dünya görüşümüz üzerine olan inançlarımızı dile getiren bu koca şehirde, resim heykel müzesinin ve güzel sanatlar akademisinin eksikliğini duyarım. Konservatuvarı, bir çok sahneleri bulunan Ankara'nın, bir türlü anlıyamadım; niye müzesi ve akademisi yoktur? Ne saklayayım, ta içimden duya geldiğim bir eksiklik bu.

Gerçi, (eski dertlerimizin çoğunun hortladığını) Sayın İnönü'nün ağzından duyacağımız günleri yaşıyoruz. Böyle bir süre içinde, akademinin ve müzenin lâfı mı olur? diyeceksiniz. Öyle ama (istim sonradan gelsin) örneği bir düşünce olur; kalkınma içinde güzel sanatların sonraki sürelere bırakılması. O da yaşamın bir yönü, boşladığımız kadarı ile, kalkınma temposunun bir yöresinde, açık ya da gedik bırakmış oluruz. Resim - heykel'in eğitimi ve müze'nin tiyatro ya da müzikten daha gerilerde kalır bir uyarıcı olduğunu kimse savunamaz.

Bir koca ve yepyeni şehrin anlam kazanmasında, güzel sanatlar gerekli ise; bütünü ile gereklidir. Müzesiz, akademisiz koca başkent olur mu?

Çok çalışmaktan söz ederiz. İyi ya, işte bir çok ressam, heykelci var ki durmadan çalışırlar. Onların gerçek inançları ve çağdaş sorunlarla bağdaşır yapıtları, zengin olsun, orta halli olsun, hangi Ankaralının umurunda? Bir avuç aydın dan öteye, kimin haberi olur, Ankarada açılan sergilerden? Var mı bizde özel galeriler? Kolleksiyonlar? Kolleksiyoncular?

At yarışları, futbol maçları için, heyecan uyandırıcı ve halkı sürükleyici (Kader, kısmet oyunları) eklemesini de pek âlâ beceriyoruz. Halkın kafasını, plâstik sanatlar alanındaki düşün ve yapıt eylemleri üzerine çekecek, heyecan yaratıcı işlemleri, neden gereksiz görüyoruz?

Ataç Usta, Ankarayı beğenir, savunurdu. Gerekli gördüğü olurdu savunmayı düşüncesiyle. Biz de buna inanıyoruz. İnanıyoruz ya, bir de Ankaranın kendisi çekici olmalı derim. İnsan, oraya varınca, Ankarayı düşün ve sanat alanında, en devingen yer olarak görmeli. Düşün ve sanat alanında, Türk gençlerinin kafasında, ışıl ışıl parıldıyan bir Başkent olmalı.

Gocunmayalım, Ankara halkına dünyanın dört bucağından, eglensinler diye, soyunan karıları getiren özel sektör vardır. Ama bu özel sektör, bir galeri, bir düşün eylemi ile uğraşmayı, o zorlu alanda halka faydalı olarak para kazanmayı; düpe düz delilik görür. Niye bu böyledir?

İnanalım ki Ankara'da her yıl belli bütçesi, erkin yönetimi ile, geçmiş gıtmiş ustalarımızın olsun, yapıtlarını satın alabilen bir müze bulunsaydı; galeri düşünü, özel sektör dediğimiz o nazlı avanı, özel galeri alanına yatırıma çekerdi. Zenginlerimizin güzel dadıları yanında, bir de Türk sanatçılarından edinilmiş koleksiyonları bulunurdu. Torunlarına kalabilecek sağlam gelirli bir apartman gibi. Üstelik o daracık ve biteviye zevklerine, heyecanlarına kolleksiyon yapmak düşünü de katılırdı. Açılan sergilere gitmek, bir zorunluk durumuna girerdi. İnsana, doğaya, ne bileyim, her şeye karşı görüşleri değişirdi.

Geçende yine Ankaraya vardık. Bir kaç mühendis ya da mimar arkadaşın küçük çevresinden ötede, benim gibi bir insanın gidebileceği, konuşup, görebileceği yerler olarak, Fransız Kültür Merkezinde, Cemil Erenin güzel sulu boyaları ile katıldığı sergi ve bir de yeni açılan galeride, İ. Cemal Karaburçağın işleri idi... Yeni açılan galeride, Arif Kaptan, Cemal Bingöl, İ, Cemal Karaburçak, Cemil Eren, bir türlü yoluna girmez, yenilmez dertlerimizi deştik durduk; her seferinde olduğu gibi... Galerinin işlerine bakan adama, Cemal Bingöl iki aydır aylık çıkarabilecek yetkili katı bulamamış. Kendi cebinden galeriye yaptıklarını anlattılar ötekileri. İnsanın içi burkuluyor bunları duyunca. Koca koca apartmanların, çeşitli eğlence yerlerinin, lüks lokanta ve pasta salonlarının yanında, ıssız uğraksız sergiler. Bir hademesine aylık uydurulamıyan galeri... İ. C. Karaburçak, İstanbul ve Ankarada bu sergi uğruna yaptığı masrafları, (Şan olsun diye) belirtiyor; ekşi, ekşi gülüşüyoruz. Gerçekten de bütün çabalarımız (Şan olsun diye). Neyin, kimin şanı? Orası belli değil. Doğrusu, var gücümle çağdaş Türk resim ve heykelini yaratmak isteyen bu küçük orduya; (Ne gereği var) gibi, bakan bakana... Öyle olmasa idi, Koca Başkent bunca yıldır, müzesiz, akademisiz oluruna bırakılır mı idi? Yapılması, o kadarına güç bir iş değil. Değil ama, önce gerçek olarak bu gereksinmeyi görmek ve anlamak geerkiyor. Buna bir dost gibi bakmamalıyız. Yeniden yaratılan Türkiye'de, dirim ve yaşam değeri taşıyan bir gereksinmedir bu. Hortlamış eski dertlerden biri değil elbet. Devrimizin doğal sonucu, içimizde gelişmiş bir güzel ağaç bu...

NERMİN MENEMENCİOĞLU

Kaynaklarla İlgili

Kitaplarımızın kötü kâğıtlara, kötü kapaklar içinde basılmaları, okurken elimizde güz yaprakları gibi dağılmaları, belki günün zorunluluklarındandır. Ama kitapcılık tekniği bakımından yüzyıllardan beri kabul edilen öğelerden yoksun olmalarını aynı soğukkanlılıkla karşılamalıyız. Kaynak göstermek, dipnot düşürmek, bibliyografya, indeks, hattâ kitabın başına içindekilerinin listesini koymak anlaşılan bir çok yazar için ağır bir külfet olduğu gibi yayınevleri yöneticileri tarafından da lüzumsuz bulunuyor. Yayın tarihi, yayının yapıldığı yer daima belirtilmiyor. Bazen sahifeler bile sayısız oluyor. Bu noksanların kimileri daha çok bilim kitaplarına değgindir, kimileri her türlü kitap için bahis konusudur.

Kaynak ne zaman gösterilir? Geçenlerde *Dost* dergisinde Samim Kocagöz, *Kalpıklılar*'la ilgili Konur'un önyargısına kurban gittiğini ileri sürerek bir çok yakınıyordu. Sorunun püf noktası sanatçının kaynaklardan yararlanmasında idi. Ben kaynaklarımı önsözümde gösterdim, diyor Kocagöz, hem de Telif Hakları yasamızda «Tarihe mal olmuş değerlerden, anılardan sanatçılar faydalanabilir» diye yazılı. O halde Konur'un bu kaynaklardan romana pek az değiştirilerek alınan cümlelere işaret etmesi kötü niyetle yapılmıştır.

Sanatçılar Telif Hakları yasamızı beklemeyip ezelden beri geçmişden yararlanmasını bilmişlerdir. Hattâ sanatçının kaynak görmesi şarttır diyemeyiz —ister gösterir, ister göstermez. T. S. Eliot, belki de eleştirmenlerin oranlamalamalarından usanarak, *Çorak Ülke*'nin dize dize hangi etkiler altında yazıldığını notlarla belirtiyor. Bunu yapmasaydı yine de faydalandığı bin bir kaynağı sadece tekrar etmiş olmayacaktı. Hepsini kendi süzgecinden geçirerek, kendi anlağında yoğurmuş, onları yeni bir biçimde birleştirmiş, kendinden de katarak başkalaştırmış. Böyle bir eserin kendi kültür belleğimizde uyandırdığı yankılar ancak onu okurken duyduğumuz zevki artırır. Tarih romanı okurken de bildiğimiz olayların yankılarını bekleriz, sahifeler dolusu Kutuzov'un askeri raporlarından parçalar, ya da Napoleon'un Helena adasında söylediklerinin tekrarını değil.

Kelime kelimesine tekrarları (hem de nereden alındıkları belirtilerek) tarih kitaplarında, biografyalarda, ve her türlü bilim kitaplarında bekleyebiliriz, çünkü bu gibi eserler çeşitli gerçeklerin biresimidir. Bizce değerleri, kaynakların değiştirmiş olmalarında, belki hiç beklenmedik bir düşünceyi, bir görüşü, kaynaklara bağlı kalarak getirmelerinde. Genel olarak Tarih Kurumu, Dil Kurumu gibi organlar ve üniversite yayınları bu hususta gereken titizliği gösteriyorlar. Ama daha geniş kitlelere hitaben özel yayınevleri ve onlardan faydalanan yazarlar hiç de titiz davranmıyorlar.

Dikkat ediyorum bizde «İçindekiler» ya hiç kitapta bulunmuyor, ya da (artık kitabı okuyup içindekileri yavaş yavaş öğrenmemizden sonra) sona ekleniyor. Bu her halde Arap alfabesini kullandığımız çağlardan kalma bir alışkanlık olacak. Oysa bir kitabı okumağa başlamadan içindekilere özet olarak göz atmak isteriz. Fihristin doğru yeri sonda değil, baştadır.

Geçenlerde Atatürk hakkında iki yeni eseri arka arkaya okumak fırsatı düştü bana: Birincisi Şevket Süreyya Aydemir'in geçen yıl Remzi Kitabevinin yayınladığı *Tek Adam*'ı. İkincisi Lord Kinross'un gelecek sonbahar Londra'da yayınlanacak olan *Atatürk*'ü. Sayın Aydemir önsözünde kitabının bir belgeler kitabı, bir kronoloji derlemesi olmadığını belirtiyor ve «Mustafa Kemal'in hikâyesini mümkün olduğu kadar tam ve toplu olarak vermek istiyen, her evde, herkesin, her zaman el atabileceği bir kitaplık eseridir», diyor. Lord Kinross da, kitabının metnini okuyayım diye bana verirken, hemen aynı şeyleri söyledi: «Ben bilim adamı değilim,» dedi, «kitabımı genel okuyucu kitlesi için yazdım.» Oysa her iki yazar, hiç şüphesiz, çeşitli kaynaklar üzerine önemle eğilmişlerdir. Kolaylıkla tahmin edilebilir ki Bay Aydemir Türk kaynaklarını daha tamam olarak işlemiştir. Kinross'un Türkçeden belgeler çevirttiğini, Atatürk'ü Sofya'da ateşe militerken tanıyanlarla görüşmek için Bulgaristan'a gittiğini, Ankara'da, İstanbul'da, bazı malzeme için Amerikan üniversitelerinin kitaplıklarında çalıştığını biliyorum. Üstelik kitabı yayınlandığı zaman herkes nerelerde, nasıl çalıştığını bilecek: Önsözünde kimlerden yardım gördüyse hepsinin ayrı ayrı isimlerini, cisimlerini sıralıyor. Her bölümün notlarından başka sona bibliyografyasını, kronolojisini, indeks'ni de tam olarak ekleyerek eserini genel okura öyle sunacak.

Gönül isterdi ki sayın Aydemir de, «her yerde, her kesin, her zaman el atabileceği» kitabında bu çok faydalı öğeleri bulundursun. 390 sahifelik bu kitap üç ciltlik bir eserin birinci cildidir. Bu eserde ilk defa olarak *insan* Atatürk'e yaklaşabiliyoruz. Ama bu yaklaştığımız insan yine de *Atatürk*'tür. Yazar her ne kadar belgeler kitabından, kronoloji derlemesinden uzaklaşmak istese, bunu büsbütün yapamaz, daha doğrusu, bunu sürükleyici bir metin hazırlamakla yapar (ve yapmış). Bu metini çerçevesiz bırakmak hele gelecek koşullar için yazıktır. Hayatının en önemli eserini yazmakta olan Aydemir belki de bibliyografyasını üçüncü cildin sonuna eklemeği düşünüyor. Ama her cildin bir bibliyografyası olmayınca, dipnotların da önemi, hattâ anlamı azalıyor. Böyle bir durumda üç bibliyografya hazırlamak, az bir emekle okura büyük faydalar sağlardı. Kanımca bir ikinci baskı hazırlandığı zaman, bölümlerin başındaki «İnsan kendini yapma kudretinin bir ham maddesidir,» ya da «Tarih belki de hiç kimsenin eseri değildir,» gibi temalar üzerine önnotlar çıkartılıp kazanılan sahifeleri daha önemli konulara ayırmak yerinde olur.

Geçen yılın çok ilginç bir başka eseri, Sabahattin Selek'in İstanbul'da yayınlanan *Anadolu İhtilâli*dir. Bu kitap Millî Mücadeleyi yeni bir açıdan ele alan iki ciltlik bir eserin birinci cildidir. Baştan sona kadar okuyucunun merakını uyandıran bu kitap belli ki, *Tek Adam* gibi, objektif ve çetin bir çalışmanın sonucudur. Belgelere belki daha çok dayanarak baska hiç bir yerde toplu olarak bulunmayan bir çok bilgileri bir araya getirip bunları yazarın özgün görüşünün ışığı ile aydınlatıyor.

Sayın Selek okuyucunun merakını yarı yola kadar tatmin ediyor. Önsözünde «bizimle görüşmeyi kabul edip bildiklerini anlatanlara ve sorularımızı cevaplandıranlara teşekkürü bir borç biliriz» diyor. Ancak kimdir bunlar? Bir kısmı dipnotlarda, görüşme tarihleri ile birlikte, belirtiliyor. Bir kısmı da belki isimsiz bir teşekkürün gölgesinde kalmayı yeğlemiştir. Tarihimizin bu döneminin bir çoklarında yarattığı heyecanlar, hattâ hırslar, henüz dinmiş değildir. Ne yazık ki bu eşsiz kaynaklar sahiplerinin heyecanları ve hırsları ile beraber dünyadan yok olacak.

Selek kitabına bolca dipnot eklemiş bulunuyor. Ancak bunlara bir bibliyografya yardımı ile toplu bir bakış atmak istersek, bibliyografyayı kendimiz çıkarmak zorunluğunda bulunuyoruz. O zaman da Selek'in kitaplığındaki kitaplar hakkında teknik bilgileri nasıl elde edeceğiz? Bir kaç baskısı olan eserlerse, ondaki hangi baskı idi? Özellikle yabancı dilde kitaplar için önemlidir bu. Yabancı eserlerin asıllarını mı araştırdı, yoksa kitabında verdiği sahife notları çevirilere mi aittir?

Kılı kırka yarmak istemiyorum burada, söylediğim şudur: Sayın Selek'in de önsözünde işaret ettiği gibi, «Millî Mücadeleyi aydınlatacak bütün kaynaklar maalesef henüz istifade edilebilir hâle getirilmemiştir.» Genel olarak arşivlerimiz düzenlenmiş değildir, en kutsal konularla ilgili belgeler bile şuraya buraya dağılmış bulunuyor. Bu kadar zorluk karşısında uzun çalışmalar yaparak meydana kıymetli eserler getirenlerin emeklerinin kolayca yere getirebilir noksanlar yüzünden tam verimli olmaması milletçe bir kayıptır. Atılan her yeni adım arşivlerin kurulmasına, bilgilerin örgütlenmesine yardım etmeli. Yılların çalışmasını okurlarına ileten yazarlar, aynı zamanda okurlara karşı sorumluluk duymalıdır: Hem meraklı okura bilgi edinmek imkânlarını vermeliler, hem de okurda öyle bir merak yoksa, onu uyandırmalılar. Okurun seviyesi böyle yükselir.

Ama «yakın gelecekte *Kalpaklılar* ikinci baskısını yapacağa benziyor» ve Bay Kocagöz, Yerme Sanatı yazısında, «Sayın Alb. Hüsamettin Ertürk'ün bu anıları anlattığına ilişkin bir notu istersem koyacağım, istemezsem koymıyacağım,» diyor. Boynumuz kıldan ince.

CELÂL ÇUMRALI

Şiir üstüne konuşurken..

Şiir üstüne konuşurken 'sıfır'dan başlamalı, diyeceğim. Önyargıları unutarak düşünce düzenini kurmanın önemine değinmek istiyorum. Sıfır'dan başlamak demek düşüncesiz işe girişmek anlamına gelmez. Şiir üstüne söyliyecek bir sözü olmayan sıfır'dan da başlıyamaz.

Korkumuzu açıklıyayım: Önyargılar ummadığımız sonuçlara iletebilir bizi şiir üstüne konuşurken.. örneklerini çok gördüğümüz için yakınıyoruz usun bu biçimde çalışmasından, işlemesinden.

Önyargılardan sakınmayı salık verirken, şiir üstüne söylenmiş usta yazarların görüşlerinden yararlanmıyalım demeğe getirmiyorum sözü. Değerli usta yazarların önemli gördüğümüz düşüncelerine bir yazıda yer vermek, gerektiği yerde gerektiği kadar yer vermek eskidenberi kullanılagelen bir yazış yöntemidir. Ne var ki bir iki görüşe, bir iki önyargıya tutunarak işe ondan başlamak bir bakıma o yargıları görüşleri ıspatlamaya çalışmak amacını güttüğümüzü gösterir, bu kanıyı uyandırır en azından. Böyle bir çaba hele şiir üstüne konuşurken bize «yeni buluşlar» kazandırmaz.

Önyargılarla, başka yazarların görüşleriyle yetinmek ya da yazının bütün hızını - gücünü onlardan almak o yazarın düşünce yoksunluğunu ortaya koyar. Şiir gibi çok önemli bir konuda bu ağır bir suçlama sayılmalıdır. Yazarın bu yükten kurtulabilmesi için düşünce - duyu gücüyle dolu olması gerekir. Bomboş bir kafayla, bomboş bir iç'le sıfır'dan başlanamaz, başlanırsa yazı hep sıfırın üstünde kalır.

Yazar şiir üstüne konuşurken şair gibi « D O L U » olarak işe girişmek zorundadır. Şiir yaratırken katlandığımız o eşine doyum olmıyan iç sıkıntısını, o sıcaklığı; şiir üstüne düşünürken de yaşamalıyız, diyorum açıkcası. Bu iki çabayı eşit saymakla denemeyi - eleştirmeyi ne kadar önemsediğimizi belirtmiş oluyorum.

Şiir üstüne konuşurken şiir yaratır gibi duyu - düşünce yöntemiyle davranmanın gerekliliğini açıklamak yerinde olacaktır. Şiir yaratmanın gizlerini sezemiyen bir yazar şiir üstüne konuşurken kuru-kupkuru sözbütünleri ortaya atacak, aydınlık sonuçlar elde etmesi çok güçleşecektir.

«Şiir yaratır gibi» kavramı ile us dışı bir coşkunun etkisinde söylenmiş hayâl yükü ağır basan hoş olduğu kadar boş sözleri tuttuğumuz sanılmasın. Şiir yaratmanın gizlerini sezerken, us'un aydınlattığı bir düzeyde çalışarak duyu-düşünceleri bir düzene bağlama yönünü yeğliyoruz. Şiir yaratma sezisi olan bir denemeci - eleştirmen'in usun gücüyle görüşlerini belirtmesindeki başkalığı ve bunun şiire getireceği yararı küçümseyemeyiz.

Şiir üstüne konuşmaları ille şairlerin yapması gerekmez elbette.. Şiir yaratma sezisi şair olmayan bir yazarda bulunamaz demek büyük bir yanlış olur. Şiir yaratma sezisi olmıyan bir yazarın yazısı ya us dışı boş sözlerle dolup taşıyor, ya da usun ışığında kaldığı halde o seziden yoksun olduğu için kuru - kupkuru açıklamalarla, tanımlamalarla şiir'i küllemekten ileri geçemiyor. Bu yazarlar önyargılarıyla çizdikleri Fâsit - Daire içersinde dolanıp dururlar. Şiire yeni olanakları, yeni güçleri, yeni görüşleri salt şairlerden bekliyemeyiz. Şiir yaratmak sezisi olan yazarlar da bu zor işin üstesinden gelebilirler.

CAN YÜCEL

Bacon üzerine

Francis Bacon'un ölümünden bir yıl sonra, 1627'de yayınlanan «Yeni Atlantis» adlı bir eseri var. Feylesof, bu kitabında o efsanevi Atlantis adasında kurulduğunu hayal ettiği ideal devleti anlatıyor. Dini Hiristiyan; yönetim şekli, mutlakiyet; sosyal düzen, aile üstüne. Bu devletin büyük özelliği, «Süleyman'ın Evi» diye anılan bilim kurulu. Bacon, hor gördüğü çağdaş İngiliz üniversitelerine karşı çıkardığı bu okul örneğinin amaçlarını başındaki bilginin ağzından şöyle açıklıyor: «Gayemiz, olup bitenlerin sebeplerini tetkik ve eşyaların esrarlı hareketlerini ışığa çıkarmak, insan hakimiyetinin hudutlarını genişletmek.» Yazar, daha sonra, bu kurumun çalışmalarını anlatıyor, çeşitli bilim dallarında girişilen incelemeleri sıralıyor. Deneyler, kimi yeraltında, kimi de yüksek kuleler üstüne kurulmuş lâboratuvarlarda yürütülüyor. Meselâ musikide yeni uyumlar bulmak üzere hazırlanmış bir Ses-evi var. «Kuşlara bakarak uçmasını öğrendik; balıklara bakarak, deniz altında seyreden tekneler yaptık» diyor Bacon... Kitabın bir başka ilginç yanı da, bilim alanındaki devrinsel ilerlemelerin yanı sıra, sosyal ve siyasal alanlarda köklü değişmeler yer alması gerekmediğini Bacon'un bu arada ileri sürüşü. Bilimsel ilerlemelerle «ileri» saydığı sosyal ve siyasal düzenleri yan yana düşünmeğe alışmış kimseler için, bu, bağışlanmaz bir hatâ sayılacaksa da, Bacon'un Rönesans yorganını Yirmi Yüzyılın kırk ayaklarını örtmüyor diye kötülemeğe de davranmıyalım!

Bacon'un hayat öykusünde de bu çelişmeyi oşarmak, işten bile değil. Bir yanda eyyam-adamı, hukukçu, mabeyinci Bacon, öbür yanda insan bilgisini Orta Çağ köstekler'nden sıyırmağa çalışan feylesof... Çıkıyor mu sana ortaya iki başlı ucube! Pekiy ama, bu biri ak, biri kara, iki baş neden gelip de o cılız gövdenin üstüne birlikte konmuş'ar? Nasıl oluyor da, ömrünün kırk şu kadar yılını bir post koparmak için kodamanlara ariza yazmak, ikbal devrini de onun bunun kuyusunu kazmakla geçirmiş olduğu söylenen bu haydan-gelme adam, bilimsel düşüncede tüme-varım yönteminin öncülüğünü ediyor?... «Kral, imtiyazlarını kanunlardan değil, doğrudan doğruya Tanrıdan alır» diye fetva veren Kazasker Bacon'a bakın bir, bir de masasının başına geçip omuzuna bir büyücü değneği dokunmuşcasına şu satırları yazan Bacon'a bakın: «İnsan bilgisine şimdiye kadar tutulmadık bir yol açılmalı ki, insan aklı tabiat üstünde hak ettiği üstünlüğü kurabilsin». Böyle diyor Bacon.. Bir de şu çelişmeye bakın: «İtiraf ve beyan ederim ki Londra tüccarlarını Fransız şarap tüccarlarından mal almağa zorlama vaadiyle bin İngiliz lirası rüşvet aldım,» diye itirafda bulunup ve daha bir sürü rüşvet yeme suçundan hüküm giyip rezil rüsvay olan Başyargıcın adı da Bacon, «Novum Organum»u yazan bilginin adı da Bacon! Bir de bilimsel düşünce tarihinde dönüm taşlarından biri sayılan, yirmi yıl çalışmadan sonra ömrünün sonuna doğru tekmillediği bu kitaba ilk başladığında yazdığı önsözde, şu dört-dörtlük lâfları eden Bacon'u bir düşünün: «İnsan oğluna edilecek hizmetlerin, iyiliklerin başında, insan hayatını düzeltmeğe yarıyacak yeni sanatlar, yeni vasıtalar bulmanın geldiğine inanıyorum. İlk çağlarda, iptidaî cemiyetler arasında bile, ortaya yeni buluşlar çıkaran insanlar evliyalar, yarı-tanrılar arasında sayılırdı. Hem de devlet-kurucularının, kanun-koyucuların, halk-babalarının, tiran-deviricilerin'n ve bu kabil yiğitlerin hizmetleri bile, bir zaman sonra, ortadan silinip, esâmileri okunmazken; bilginlerin buluşları ilkin pek göze batmasa bile, etkisini ergeç bir daha silinmemecesine ve dünyanın dört bir yanında duyurur. Ama insan ortaya bir iki buluş çıkarmakla yetinmeyip, tabiatte bir ışık çakarsa, şimdiki bilgimizin sınırları ötesini aydınlatıcı bir meşale yakarsa, dünyada en gizli, en sırlı şeyleri birbiri ardından aydınlığa ulaştırıcı bir ışık kaynağı bulursa, işte o insan, insanlığın velinimetidir, insanın evren üzerindeki hakimiyetinin kurucusu, hürriyetin müdafii, ihtiyaçlar ve zaruretlerimizin fâtihidir.»

Size bu sözleri aktardıktan sonra, «Bir de düşünün! diye devam edecek Kara Bacon'un marifetlerinden birini daha anacaktım, gözüm, aynı önsözün bir aşağı bölümüne takıldı. Bacon diyor ki: «Yetişiş tarzını, tahsilim beni devlet hizmetine ehil kılmıştı. Fikirler, gençken, insanı ardında sürüklüyor, sonra da yurduma hizmet borçlu olduğumu düşünüyordum, devlet içinde sözüm geçerse, bilim çalışmalarım için cok daha büyük imkânlar açılacağını sanıyordum. İşte bunun için, siyaset hayatına atıldım, küçük düşmeden, onurumu çiğnetmeden, bu işte bana yardım edecek dostlar devşirmeğe davrandım... Ama gayretlerimin gayretkeşlik sayıldığını görünce, sıhhatim de günden güne kötüleşince, asıl çalışmalarımı aksatıcı meşgalelere artık vakit ayıramıyacağımı idrak ederek, bu kitabı yazmağa koyuldum.» İşin tuhaf tarafı, bu sözleri söylediği sırada, daha devlet merdiveninin alt basamaklarında, yirmi yıl sonra başına gelecekleri sezmiş adetâ... Ama Bacon'un devlet hizmetindeki başarısızlığını kişisel zaaflarına yüklemeğe kalkışmak, yukarda parmak bastığımız çelişmelerin hem çağdaşlarının hem de daha sonra gelen'erin gözünde katmerleşmesine yol açan başlıca kaynak. Oysa, Bacon, rabıtalı, çalışkan, akıllı, onurlu, insan canlısı bir adam. Buna, bir kere sağlık durumu elverişli değil. Müflis mi, değil; maaşların kıt, masrafların büyük olduğu o devirde rüşvet, olağan-dan sayılıyor. Kralı, Kraliçesi, veziri, hep imtiyazlar, tekeller satarak, ayakta durabiliyorlar. Sebep çok daha derinlerde: Orta Çağ düzeni, hayatın dört bir dalına ağlarını atmış olan Kilisenin toplum içinde bütün sınıfları ve bu sınıflarla tabiat düzenini Tanrı inancı içinde bağdaştıran gücünün azalmasıyla ortadan silinince, Kırallık, ulusal bir kilise

yardımıyla toplumda bu bütünlük gereksinmesini karşılamağa çalışıyor. Tudor devrinde, yeni eti kanlanan burjuva sınıfının çıkarları bu Mutlakî düzenle uyuştuğu sürece ,işler bir yüz yıl kadar ayar gidiyor. Bacon'un korumağa çalıştığı siyasal birlik de bu. Ne var ki kent-soylu artık, Kralın dört bir çıkarı bağdaştırmaya çalışan kanadı altından çıkıp, doğrudan doğruya kendi sınıfının gereksinmeleri üzerine kurulu bir düzen istiyor. Hükümdarın başında bulunduğu ulusal İngiliz Kilisesinin tepeden inme Hıristiyanlığı yerine, Tanrıyla kul arasında aracı tanımıyan bir kişisel inanç tutkusuna kapılıyor. İngiltere inanç ve siyasa alanında bir bölüntü devresinin arifesinde. Bacon'un yaklaştığını sezdiği İç-Harp, koptu kopacak. Kısacası, Bacon, zamanın akışına karşı kürek çekiyor. Ama Cromwell'in de askerî bir diktatorya altında kurmağa çalıştığı *Commonwealth*'in Bacon'un korumağa çalıştığı birlik, bütünlük düzenini bir dereceye kadar andırdığını, Parlâmentoda Krala ayak diriyenlerin de eski siyasayı ihya parolasıyla ortaya atıldığını düşünürsek, bu patırtıda ilerilik-gelirik atıflarının kıl-payı üstünde durduğunu daha iyi anlarız. Hem kimin Bacon'u Marx'ı okumadığı için kınamağa hakkı var? O Bacon ki bu her kafadan bir ses çıktığı devrede, bir istikrar, bir durulganlık kaynağı olarak, gerekli yeniliklerle, kurulu düzenin sağlam yanlarını yan yana yürütmeğe savaşıyor. Bunun için de toplum hayatının geleneklerini, göreneklerini, önyargılarını, eğilimler'ni birer birer inceleyerek, bir davranış yolu bulmağa çalışıyor. Bacon'un denemelerinde, daha önceki düzyazı ustalarında az görülür bir kafa açıklığı ve dil arıklığıyla üstesinden gelmeğe kalktığı iş, bu. Olanı olduğu gibi görme tutumu kuruluk şöyle dursun, hiç ummadığımız anda olması gerekenin ışığını çakıcı bir gönül genişliğini yeşertiyor. Bacon'un son denemelerinden iki tanesini, bu büyük adamın büyüklüğüne iki kestirme kanıt olarak sizlere sunuyorum:

«EVLİLİK - BEKÂRLIK»

Evli - barklı kimseler çark-ı feleğin çarkına eteğini kaptırmışlardır. Çoluk - çocuk, iyilik için olsun, kötülük için, kodaman işlere girişmeğe engel. Siz söyleyin, bütün büyük yapıtlar, kamunun yararına kazanılmış başarılar, hep, varıyla yoğuyla kamunun koynuna güveyi girmiş insanların elinden çıkmamış mıdır? Ama çocukluklarm da geleceği dört gözle kollamaları boyunlarına borç. Değil mi ya, baş-tacı ettikleri varlıkları o geleceğe emanet edecekler! Kimi de var, bekâr yaşar, kendinden başka bir şey düşünmez, «bana ne, der, gelecekten!» Kimisi de evlâd-i eyâli sırf masraf kapısı bilir; öyleleri de var. Nice para-babalarını da gördük, çocuğu olmadığına mağrur; bu yüzden elâlemin kendilerini daha paralı bellediğini mi sanırlar, nedir! Belki de bir yerden işitmişlerdir: Hani birisi, «Yahu, ne zengin adam!» demiştir de, öbürü, «Bakma, sen, onca çocukla.!» diye dudak bükmüştür; sanki çocuk, servetine kesatlık getirir adamın! Gelgelelim, bekârlığın şahlık oluşu, takıntısızlığından; hele o başıboşluk tutkusunu bellerindeki kuşağı, dizlerindeki bağı, nerdeyse, boyunlarına boyunduruk sayacak kadar ileri vardırmış, canına meraklı, esintili kişiler için... En iyi dostlar, en iyi efendiler, en iyi uşaklar bekârlar arasından çıkar, ama fazla da bel bağlamağa gelmez, alıp başlarını giderler; serserilerin çoğu da aynı mae yadan, Bekârlık din adamları için iyi; yoksa hep kendi bostanına yağan bulutun hayırseverliğine döner iş. Yargıçlarla devlet büyükleri için pek farketmez; aklı kısa, eli uzunsa zaten, karısı olmasa, atuşağına kaptırır yuları. Askerlere gelince, generallere bakıyorum da, hep, adamlarına ev-bark üstüne nutuk çekiyorlar; doğru da; işte Türkler! Evliliğe yan baktıkları için, böyle domuzuna asker oluyorlar. Öyle ya, kadınla çocuk, bir çeşit insanlık öğreticisi. Bekâr adam, eli daha geniş tabi, on kat daha hayır-sever olsun, isterse, gine de evlilerin yanında serttir, daha katı yüreklidir (al bekâr odasından, geçir zaptiyenin başına!); işlemiyen demir ışıldamaz, şefkat da öyle. Göreneklere bağlı, onun için de durmuş oturmuş, ağır-başlı kişilerin çoğu iyi kocadır. Ulissis için derler a: Vetulam suam Praetulit immortalitati (Ölümsüzlüğü değil, bir ayağı çukurdaki karısını seçti.) Namuslu kadınların çoğu mağrur, biraz da dik-başlı olur, namuslarını pahalıya sattıkları için. Kocasını akıllı-uslu belleyen kadın daha iyi bağlanır evine, gözü daha az dışarda olur, yeter ki koca, kıskançlık edip kendini ele vermesin! Karılar delikanlıların oynaşı, orta-yaşlıların yoldaşı, ihtiyarların da dert-ortağıdır. Onun için erkekler, ne zaman evlensem, diye bocalasa yeri. Ama adı bilgeler arasında anılan birine «Ne zaman evlenmeli diye sormuşlar da, «Gençse, demiş, daha vakti var; kocamışsa, vakti değil sade, hali de yoktur.» Kötü kocaların nedense, hep,

karanlığa kalan

Karım çalışıyor

Kırmızı bir fırıldak
Döner durur
Bir mavisine karşı

Beklenen
Karanlığa kaldı

Karım çalışıyor
Çocuğumuz
Karalamak istiyor kâğıdı

Beklenen
Karanlığa kaldı

Karım çalışıyor
Sayılar sayıyor
Çizgiler çiziyor
Çocuğumuz
Karnında

Dün bir ağaç
Bağıra çağıra söyledi
Basıp gittiğini kışın

Beklenen
Karanlığa kalan birşey

Arif DAMAR

ayrıksı palamar

Vurmadan onsuz olmazlık
Horatamıza lodos lodos,
Kahır bile daha yakın
Bir duldamız o kadından.
Yazıklarını arıtıyorum,
Emdiklerini anasından.

Yalansa, bütün yalanı
Sabah olsunlu yakarıları,
Minnacık bir tohum ya da,
Büyük ağrılar toprağında.

Gelecekte bugün müyüm
Dili halk dili tadında?
Gelecekte bugün müyüm
Halktan Baranus adında?
Nasılsınızlarda kalıyor
Yorgun-argın merhabalar.
Akın bulanması karaya
Dert burgacına salıyor.

Bildirimiz balıklarca
Ha palamar, ha misina.

Biz yoktuk onda can putum,
Suratlarımızla tarihsel.
Biz yoktuk onda, diyorum,
Nasıl yoksak bu dünyada.

Aynı kadın mezeliyor ya
Kahra germi veren ağızları;
Denizler aydınlanmasın,
Hepsi kolayca okyanus.
Umut hangi uykulu görmekti,
Hele derinlikler hangi?
Akran sanıp da karanlık
Buyursaydı anlamlarımıza,
Güneşi kör kandil sayan
Bir ulu oddan habersiz,
Amma da gönenirdi ha!

Osman Numan BARANUS

---

melek gibi olur karıları; herifler kırk-yılda-bir iyi davrandığında kadrini bildikleri için belki, belki de çektikleri çileden gurur payı çıkarıyorlar. Hele belâlı kocalarıyla yakınlarının rızası olmadan evlenenler; onlar büsbütün sarılır erlerine, düştüğümüz yerden kalkacağız diye.»

Bacon, kırk yaşından sonra evleniyor. Bir yirmi yıl karısının adı pek anılmıyor ortada. Ama Bacon rüşvet yüzünden tepe-taklak olunca, karısıyla bozuşuyor. Söylentiye göre, kadın galiba fingirdemiş.

Bir de: «Ölüm üzerine yazdığı şu denemeyi dinleyin!

«Çocukların karanlıktan korkması gibi bir şey bizim de ölümden korkmamız; çocuklardaki bu olağan korku nasıl masallarla azdırılırsa, ölüm korkusu da ona göre. Gerçi ölümü günahların bahası saymak, öte-dünyaya göçme diye almak dinin buyruklarına uygun, ama yaradana son borcumuz olan ölümden korkmak ayıp şey. Gine de din tasamlarının biri çoğu boş, şişirme inanlarla doludur. Riyazet üstüne yazılmış kitaplarda okumuşsunuzdur: Hani parmağının ucu bir yere sıkışsa, ezilse, bir düşün, derler, nasıl yanar canın bir de dört-bir-âzanın havanda dövüldüğünü düşün! Oysa pek öyle büyük acı çekmeden ölenler de var, hem insanın en can alıcı yerleri acıyı en az sezen yerleridir. Bir de şu pırıl pırıl söze bakın: Pompa mortis magis terret quam mors ipsa. (Ölümden korkuyorsak, ölümden değil, ölümün taklavatından korkuyoruz) demiş adam. Ölümü korkunç gösteren; iniltiler, çırpınmalar, rengin atması, tenin soğuması, ağlaşan hısım-akraba, kara kaftanlar, ilâhiler milâhiler; başka nedir ki! Hem ölüm korkusuyla tutuşup sırtını yere getirecek onca civan duygu ne güne duruyor; insanın uğruna güreşecek böyle pehlivanları varken ölümün düşmanlığından ne olacak! Değil mi ki hınç ölümü susa-durdurur; aşk, gözden siler onur ölüme can attırır; keder ölümünden medet umdurur. Bilirsiniz İmparator Otto kendini öldürdüğünde ,acısına dayanamadı da bir sürü sadık bendesi, tatlı canlarına kıydılar; bakın, sevgi nerelere kadar varıyor! Bu arada Seneca da can-sıkıntısıyla bezginliği anıyor: Cogita quam diu eadem feceris; mori velle, non tantum fortis, aut miser, sed etiam fastidiosus potest (Ne yiğitliğinden öyle, ne de yıkkınlığından, sırf, aynı işi allahın-günü görmekten bıktıkları için ölümü özleyenler var). Yeri gelmişken onu da söyliyelim: ölüm, mayası sağlam insanların içine güç işler, neyse odurlar son nefeslerine kadar. Augustus Caesar'ın son sözü bir gönül-almaydı: Livia, conjugii nostri memor, vive et vale. (Birlikte geçirdiğimiz günleri unutma, Livia, sağlıcakla kal). Tiberius canından geçti, yapmacıktan vazgeçmedi, Tacitus anlatıyor: Jam Timerium vires et corpus, non dissimulatio, deserebant, diyor. Vespasian oturağın üstünde çalımınla öldü: Ut puto Deus fio (Tanrı oluyorum galiba) diyerek. Galba uzattı boynunu: Feri, si ex re sit populi Romani. (Roma halkının iyiliği içinse, vur) dedi de başka bir şey demedi. Septimius Severus ulağıyla haber saldı: Adeste si quid mihi restat agendum. (Halâ bir hizmetim dokunabilirse, buyrun gelin) diye. Ve daha niceleri... Doğrusu Stoikler ölümün üstüne fazla düştüler, hazırlıktı mazırlıktı derken ölümü büsbütün korkunç kıldılar. Qui finem vital extremum inter munera ponat Nature (Hayatın en büyük nimetlerinden biri de sonudur) diyen iyi demiş. Doğum kadar olağan bir şey ölüm de; hem kimbilir doğarken nasıl acı çektik, biliyor muyuz! Bir işin ucundan tutmuş giderken ölenler, kavgada yaralananlar gibidir, hiçbir şey olmamış gibi vuruşurlar halâ hani; yeter ki insan kendini hayırlı bir işe versin, güle oynıya gider ölüme. Bana sorarsanız ilâhilerin en güzeli «Nunc Dimittis» ilâhisidir. (Elver, Tanrım, kulun huzur içre göçsün buyruğunca); yeter ki hep sevap işlemiş, muradına ermiş olsun insan. Ölümün bir başka hayrı daha var, insanın adını temize çıkarır, kıskançlıkların ardını alır.

— Extinctus Amabitur idem (Ölünce, biz de iyi adam oluruz).»

Bacon, 1626 kışı, karlı bir gün, arabayla Londra'ya gelirken, yolda durdurur arabayı, oracıkta satın aldığı bir tavuğu kesip içine kar doldururken, soğuk alır, ateşi çıkar. Surrey'de Arundel Dükünün evine kaldırırlar. Hasta yatağından Düke yazdığı mektupta Bacon şöyle der. «Muhterem Dük, galiba, Vezüv dağının yanışı üzerinde bir deney yaparken ölen Caius Plinius'un başına gelen benim başıma da geldi. Bedenin muhafazası ve çürümemesini sağlama üzerinde bir deney yapayım, dedim. Deney başarılı ama, olan bana oldu.» İki hafta sonra da ölür. Vasiyetnamesinde şöyle diyor: «Ruhumu Tanrıya adıyorum. Ölüm, gizli bir yere gömülsün. Adım, gelecek çağlarla yabancı milletlere emanet.»

kanaviçe

Yabanıl bir av aç'sa
bilinç dışı ılımlı eviçlerine
duvarda nakış nakış
yani acıyı, o beyaz hayvanı
dondurmak.
yiğit ve genç memelerinde
özsuyu taşıyan, ey beyazlık!
etimizde bir av kımıltısı
şimdi sen eline bir karanfil
ve kanaviçe al sevgilim
basma renkli, allı-güllü odalara
pencereleri kâğıt leşleriyle örülmüş.
sarı badana, biraz kumaş
ve kartvizit.
sonra da mavilik. keten helvası. tahan
fıskiye
ve elmalık alırız.
iki aylık boncuklu bir beşik
bezden bir albüm.

kimileyin de çizer hüzünleri pancurlara
kadınlar! ayaklarında bezden patiklerle
ellerinde uzun tığlar
nakışlarlar akşama kadar
daralan göğüslerinde
uzun kuşlar
düşerler bir bir bir.
aşk alkol ve ses. sevinç imgeleri kokan bir ağız
tüneyince kelebekler eviçlerine
basılır yaz soluk pazenlere.

(lekesiz dantelâlar ve —seni seviyorum—
sayfiyeden geliyorum belki de
cebimde her güne uyan bir gazete
cinayet haberleri ve buruşuk bir cigara
...... sonra bana kısacık bir gök ısıttılar
lâterna ve org çaldılar. çıra yaktılar.
kara isli ıskarada balık yedim.
.... işte taşra duruşlu bir kedi, sarışın kafalı.
ne zaman aynaya baksa esmerleşiyor elleri.
saat şimdi aslında, ölü bir adamın terkisinde,
ter kokmayan yüzünde.
bir çek veriyor sanki, çiçek alıyor sevgilisine,
gene saat kaç...
...büyücüler büyücüler büyücüler büyücüler
ellerinde kamışlar
bir sandalya ve konyak kullanarak
bir poker oyuncusu bularak bana
beni asacakları akşam darağaçlarında
ısınıyordu yağmur ağaçlarda.....
(sen bana çok kereler yazı anlatıyorsun
tarçın kokuyordum demek o yerlerde

buruk ve acı.
        senin en dar yerlerini öpmüştüm
        gırtlağını, ellerinin mavisini
        dudaklarının hepsini.
mezarlığa yağmur yağıyordu bunu biliyorsun
çalılar ve bir çoban bizi gözlüyordu
şaşırmıştım, kuş olmuştun sen)

mavilik. akşam kumkuması. kalabalık
oyuncaklar, çek - çekler yani.
radyoda türkçe düşünüp fransızca konuşan
almanca yazan bir kadın belki
şimdi
keşkek, saat: 7. yemek.
duvarlarda çatır çatır çocuk ağlamaları,
dökülen tüyleri halının.
iki aylık boncuklu bir beşik daha.
ve nüfus kâğıdı.
evlilik.
vs. vs. vs. vs. vs. ...

Özkan MERT

sessizliğe övgü çağı

Sessizlik o benim duyduğum yer
Derinleştiriyor gerekli dalgınlıkla odamı
Uygar adamların çelik kuşları havamda
Böyle tuhaf ışıklı bir ötüş çağı
Dingin kanat bakışımı uzaklaştırır durmadan
Bu daha çok gökaltında olma yalnızlığı

Yavaşca bir şey yaklaşıyor sessizlik halinde
Yalnızlıklar ve ölüm yavaşca bir şey
Uzayda bir tanrı sessizlik halinde var
En çok böyle anlatıyoruz kendimizi
Ağaçları evleri yerine koyup düşüncemizde
Akşamüstü o havaya bulaşmış çingene yüzü
Çoğu zaman bir yerdir kendi güzelliğinde

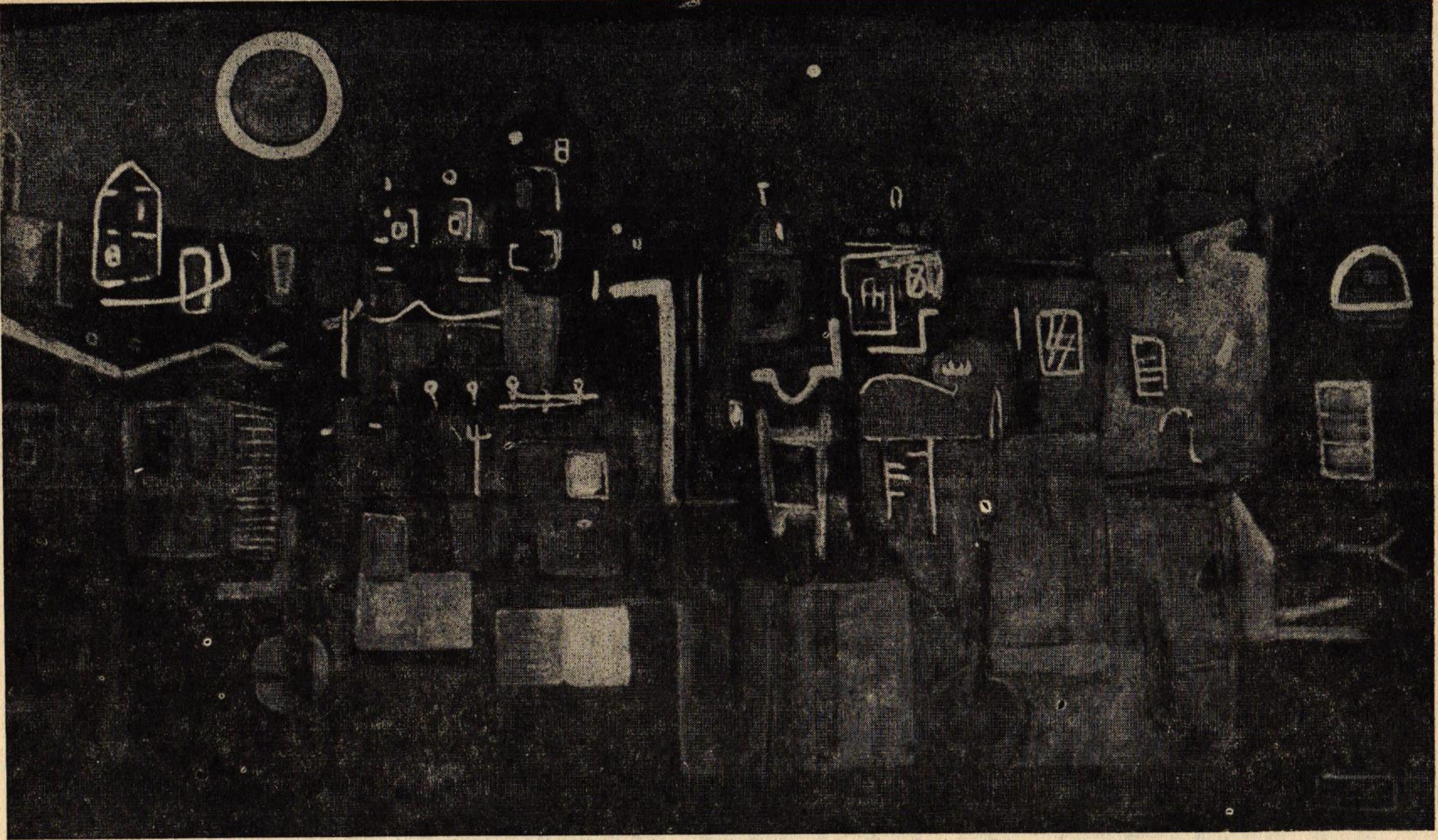
Gülümsemeyi getirip dona kalmış
Dağınık bir yontu dudağı şimdi barış
Sustuğum zaman düşündüğümü anlıyoruz
Çatalımı dalgın tutuyorum elimde
—Savaşın vardığı bir sessizlik olacaktır
(Mermiler beyaz kanadını çırpıyor
Kemirgen, tırtıklı bir diş gücüyle)
—Sessizliğin vardığı bir savaş olacaktır.

Pastamı bölüyorum bıçağımla. Bu sonuç
Zenci bir uşak geçiyor konyak gölgelerinden
Yüzü dağılmış akşamüstüne
Ve smokinli, papyon kıravatlı, saygılı
Ve ucu yırtık öyküler geçiyor gülüşünden
Yavaşca bir şey sessizlikte kımıltı
Herkes kendi duruşundan sorumlu örneğin
Barışı savunan kozmonot ve delege
Konmuş uygar adamın çelik ışıltısına
Ufacık bir şey gibi kuş biçiminde

Şapkası kürklü yazmanlar, adalet bakanları
Koyup sokakları insanları yerine
Boyanmış kahverengi, derin bir resim sanki
Sabaha kaçırırlar sonra adımlarını
Oysa akşam dünyaya dağıtılmış bir Afrikadır
İnsan Hakları Beyannamesinde

Herkes kendi susuşundan sorumlu deyip
Yavaşça bir gülüşle yaşıyoruz durmadan
Buruşmuş sessizlikler halinde.

Oben GÜNEY

FAHİR AKSOY

KARABURÇAK'LA BİR KONUŞMA

İhsan Cemal Karaburçak, son yılların üzerinde en çok durulan ressamlarından biri... Onun kadar, kişiliğine sarıldığı ölçüde, sanatını geliştirip güçlendirmiş başka bir ressamımızın adı şu kez aklıma gelmiyor. Tablolarındaki o duruluk, sıcaklık tadılmamışlık bir rüzgâr gibi esmiştir sergilerinde.. Onun bir resmine taa Kongo'da, Arjantin'de bile rastlasak hiç kuşkuya düşmeden «Ha, bak bu İhsan Cemal'in..» diyebiliriz gibime geliyor. İlkin bocalatıcı, avangard ustalara sığındırıcı bir davranıştaydı. İhsan Cemal kolayca, cesaretle savuşturdu bu görünür kazaları. Ne verimliliği, aksadı, ne kendine olan güveni; ne de işinin hem bugünkü, hem yarınki gereklerine olan saygısı, umudu...

1897 de İstanbul'da doğmuş; ilk tahsilini Beşiktaş rüştiyesinde, sonraları Kabataş idadisinde ve P. T. T. yüksek okulunda devamla hayata bir telgraf uzmanı olarak atılmış... İdadi tahsili sıralarında büyük bir hevesle yaptığı resimleri hocası çok beğenir ve durmadan teşvik edermiş. 1930 yılında mesleki bilgisini arttırmak üzere Paris'e gittiği zaman Ekol Üniversel'e kaydolmuş ve orada kaldığı sürece resim bilgisini arttırmak uğrunda geceyi gündüze katarak çalışmış. 1933 de Anadolu Ajansına geçtikten bir müddet sonra Bükreş Mümessilliğine gönderilmiş.. Orada geniş bir sanat çevresi bulan İhsan Cemal sanatını geliştirip pekiştirme olanaklarını iyiden iyiye sağlamıştır.. Nihayet 1950 de işinden ayrılıp bütün zamanını resme vererek 13 sene müddetle günde altı saatten az olmamak üzere durmadan, dinlenmeden didinmiş durmuş.. Şimdi sözü altmış altı yaşındaki bu delikanlıya bırakıyorum:

S — Şimdiye kadar kaç sergi açtınız?

C — Karma sergiler hariç, tahminen 20 kişisel sergi açtım. Ayrıca Bükreş'te, Roma'da, Berlin'de ve bir de karma olmak üzere Viyana'da sergiler düzenledim. Önümüzdeki yıl Beyrut, İsviçre ve Londra'da açacağım.

S — Günlük hayatınızdaki sevinçler, tasalar eserinizi etkiler mi?

C — Etkilenmemek imkânsız. Her iki duygu da beni kamçılamaktadır.

S — Bir ressamın belli bir teknikte alabildiğine ustalaşması, yaratıcılığını tavsatır mı?

C — Bence tavsatır. Ancak «orijinalite» uğruna durmadan teknik değiştirmenin de hiç bir anlamı yoktur. Ama bir çok denemelere girmeli ve bilhassa nonfigüratif resmi istisnasız her ressam yapmalıdır. Bu onun sanatını açar, geliştirir. Yani bir süre sonra konulu resme dönse bile bu çalışmalardan çokça faydalanabilir.

S — Kimi ressamlar bir tablonun kuruluşuna, sonuçlanışına sanatçının salt duyarlığının hakim olması gerektiğini savunuyorlar. Yani ölçülü - biçili, yüz yıllardır denenmiş, gelenekleşmiş istif düzenini ancak «zenaatkârlara» yakıştırıyorlar; Siz hangi kanıdasınız?

C — Yüz yıllardanberi kurulmuş, yerleşmiş normların, esasların tecahülden gelinmesine imkân yoktur. Meselâ ortaçağ ve daha evvelki devirlere ait eserlere göz gezdirenler, güzellik üzerine müşterek esaslar bulmağa çalışıldığını, görürler. İşte bulunan bu esaslar bir takım kaideler doğurur. Ancak öyle sanatkârlar çıkar ki, bu kurulan kaideleri yıkarak hatta aksini yaparak yepyeni bir estetik meydana getirirler. Sanat tarihi böyle örneklerde doludur. Şu kadar varki, bunu yapan kabadayı, elbette her devirde çok az sayıda olmuştur. Bu sefer de bunların yaptıkları, yeni normlar halini almıştır.

Bu bahsi burada uzakmak daha etraflıca anlatmak da mümkündür ama yerimiz müsait değil.. Ben sorunuza kısaca şöyle cevap vereceğim : Bir tablonun, kuruluşuna sonuçlanışına salt duyarlığın yeterli olacağını sanmıyorum. Bu duyarlık bilgi ve görgü ile birleştiği takdirde olumlu bir sonuca varmak mümkün olabilir.

S — «Peinture» anlayışı ile dekoratif resmin sınırı nerede başlar ve nerede biter?

C — Bunu kesinlikle tayin ve tespit imkânsızdır. Resmi kavramış olgun bir sanatçı, dekoratif unsurları eserine koyarken çok tehlikeli olan uçurumun kenarında durmasını bilecektir. Sınır onun durduğu noktadır. «Peinture», meselâ aynı elemanlar kullanılsa bile bir afişin, bir sahne dekorunun çok uzağındadır.

S — Memleketimizde resmin çoğunluğa iletilmesi için gerek ressamlarımıza, gerekse devlete düşen görevler nelerdir? Konulu yani figüratif resmin halk tarafından daha ilgi göreceğini sanıyor musunuz?

C — Sanat, hiç bir devirde bugünkü kadar zor, ama bugünkü kadar da kolay görünür ve soysuzlaşma eğiliminde olmamıştır. Bir zamanlar vezinsiz şiirin başına geldiği gibi.. Şair Orhan Veli ve arkadaşlarının ortaya çıktıkları devirde herkes eline kalemi almış ve gelişigüzel şiir adı altında bir takım saçmalar çiziktirmişlerdir. Bugünkü durum halkı resme yaklaştırmaktan ziyade uzaklaştırmıştır. Eskiden çağdaş anlayışla, aydın ve yarı-aydın arasında 30-40 senelik mesafe daima mevcuttu. Bugün bu müddet daha da uzamıştır. Bu müddetin kısaltılması için yayınların bollaşması, sık sık yurdun muhtelif bölgelerinde konferanslar verilmesi ve bilhassa sanatkârlara devletin çok daha fazla ilgi göstermesi gerekir.

İhsan Cemal Karaburçak'la konuşmamız bitmişti; ayrılacağım sırada masa üzerinde «Le Monde» gazetesinden çevrilmiş bir gazete küpürü gördüm. Çagdaş Türk resim sergisi ile ilgiliydi.. Ona ait bölümü yazmadan geçemedim:

«Miyatürlerle, avangard» «siyah kalem» grubundan İhsan Cemal Karabuçak'ın «Triptik» adındaki enfes tuali arasında münasebet kurmak gerekir.

Mat ve zengin renklerle yapılmış olan ve serginin en ilginç eserlerinden biri bulunan bu tablo üst üste konulmus üç eşit parçaya ayrılmıştır. Tualde esrarlı işaretler, kafes örgüler, siluetler, müzik notları, şeytanlar ve çemberler esrarlı bir deyiş meydana getiriyorlar. Aynı ressamın bu tualin yanındaki «kompozisyon»unda işaretler yaygın bir halde avare avare dolaşıyorlar..»

dost

İdare yeri: **Rüzgârlı S. Ove Han. Da. 4 — ANKARA**
Tel: 11 98 29

Abonesi :
Yıllık 18 TL. — 6 Aylık 10 TL.
Dış ülkeler için bir mislidir.
Öğretmen ve öğrencilere %20 indirme yapılır.
İlân şartları: Santimi 12 lira
Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.
Arka kapak 1 renkli 1.250 TL.
İç kapak 1 renkli 1.000 TL.
Sürekli olarak 6 sayı verenlere %20 indirim yapılır.
Basıldığı yer :
Kardeş Matbaası - Ankara

SÂTI ERİŞENLER

H. Rahmi'yi Okurken II

HÜSEYİN RAHMİ'NİN HAYAT GÖRÜŞÜ

Auguste Comte'un kurduğu pozitivizm, her alanda ürünlerini çabuk verdi. Tıp alanında Claude Bernard, edebiyat eleştirması alanında Taine pozitivizmi başarıyla kullandılar. Bu yeni felsefenin coşkunluğiyle gerekçilik ve sonradan doğacılık doğdu. Auguste Comte yeni bir bilim kurdu: toplum-bilim. Claude Bernard ise tıbba yeni bir gözle baktı. Romancılar da artık insanı iki açıdan görüyorlardı. Beşir Fuat'ın deyişiyle «İki şeye ziyadesiyle itina olunmak icap eder ki biri istidad-ı fıtrî (influence héréditaire), diğeri içinde yaşanan âlemin tesiri (influnence des milieux) dir» (1). «Artık metafizik kuklayı değil, gerçek insanı, yani muhitin icaplarına tabi olan, bütün uzuvlarının oyunlarının tesiriyle hareket eden fizyolojik insanı tetkik etmek lâzımdır.» diyorlardı. (2)

«Tetkik et»tiler ve bilginlerle birlikte gördüler ki: «Aynı şartlar altında aynı sebepler, daima aynı neticeleri husule getiriyorlar.» (3) Öyleyse, insanların bütün davranışları bir «sebepler ve neticeler» dizisinden başka bir şey değildir. Her şey daha önceden saptanmıştı. Kişi dünyaya alın yazısiyle birlikte geliyordu. Herşey sıkı sıkıya belirlenmişti. «Natüralizm, realizmde kapalı bir tarzda bulunan muayyeniyet telâkkisini» (4) açığa vurmuştu. Başka bir tanımla «Natüralizim... ilmî muayyeniyetin, tercübî usulün tatbikını ifade eden bir meslektir.» (5)

Doğacılığa büyük bir yakınlık gösteren Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın belircilik (determinizm) e ilgisiz kalması beklenemezdi. O da belircidir. Romanlariyle, belirciliği ve sorunlarını inceledikten başka Tebessüm-ü Elem'de felsefesini uzun uzun açığa vurur: **«Şimdi bütün kanaatiyle causalité kanunundan başka şey kabul etmiyordu. Herşeyi tabiatın elinde bir oyuncak görüyordu.»** (6); **«Bu determinist filozof** (roman kahramanı) **için her vak'a bir sebebin tesir-i tevlidiyle hudus eder ve netice kimsenin azm-i dilhakiyle değişemez... Hayatın her nikkü bedini lâyetegayyer ve zarûrî-yy-ül hudûs buluyordu.»** (7) Kahramanlarından bir başkası şöyle söyler: **«Bu hareketim bir cinnet ise onun müessiri ben değilim. Onu yaratan sebepleri arayınız. Bu deliliğimi muhakemede determinist olunuz. Bu mes'elelerin içinden çıkmak için şarkın fatalistliğine sığınmaktan başka çare yoktur.»** (8). Hüseyin Rahmi, bütün eserlerinde «tedbir» ile «takdir» arasındaki ilişkileri incelemiştir. Diyebiliriz ki bütün Hüseyin Rahmi, bu, «tedbir»le, dinî, kanuni, ahlâki bütün «tedbir»lerle «takdir»in çatışmasının tasviridir. Her romanı, alın yazısının ya da alın yazısını meydana getiren öğelerin üstün gelmesiyle, olmazsa, arada ezilen insanoğlunun yok olmasiyle biter.

Burada karşımıza ahlâk, vicdan ve irade sorunları çıkmaktadır. Hüseyin Rahmi de «ahlâk hürriyetine inanan» filozoflarla birlikte soruyor: **«Her lisanda sabır, teenni, tahammül, sebat, metanet v.s. gibi bir çok kelimeler var. Medlülleri olmasa bunlar icat edilmezlerdi.»** (9)

Hüseyin Rahmi'nin türlü eserlerinde ismi en çok geçen filozof, Schopenhauer'dir. Schopenhauer, bütün canlılarda bir var olma iradesi (der Wille Zum Leben), yaşama isteği görür (10). Bu ise, ahlâksızlık doğurur. Çünkü «Her heyetin tükenmez kaynağı olan irade bütün fenalıkların anasıdır... Tabiat sonsuz birbirini yiyenlerden mürekkep bir yerden başka bir şey değildir.» (11). Dünya bir çıkar dünyasıdır. **«İnsan yalnız menfaati, sefası, saadeti arkasında koşan dimağının, hevesatının evamirine mağlup uzvî bir makine addedilse de, haz ve menfaatine teemmül, ani tabiyet yüzünden ilerde o menfaatin beş on katını kayb'ettikten maada bir çok sıkıntılara, zararlara, mahrumiyetlere, felâketlere uğrıyacağını büsbütün düşünmez de değildir. Bugün sürülecek sefanın yarın on kat cefası çekileceği meşrutiyetiyle vuku bulacak bir teklifi kabule saldıranlar belki çok olur. Fakat bir 'durendişi' ile bu teklifin önünden kaçanlar da bulunur. İnsan menfaatperest ise evvelâ menfaatin ne olduğunu bilmeli, menfaat şeklindeki zararları tayine uğraşmalıdır. Dimağları bu kıyasata müsait bulunmıyanlar, zavallı Kenan gibi determinizmin en tiz felsefe tellerinde teranesaz-ı hikmet olamazlar... Su-i ahlâk herkesten ziyade sahibini mutazarrır eder. Hüs-nü ahlâk iktisabına saî de menfaat iktizasıdır.»** (12)**«İnsaniyet, ahlâk, terbiye, saadet, ilâh... Herkes**

---

(1) Beşir Fuat (Bak: Dino - Tanzimattan Sonra Edebiyatta Gerçekçiliğe Doğru, Ankara, 1954, 46. s.)

(2) Zola - L'OEuvre, 209, 210. s. (Bak: S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 138. s.)

(3) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 137. s.

(4) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 136. s.

(5) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 137. s.

(6) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 455. s.

(7) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 566 s.

(8) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 550. s.

(9) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst.,

(10) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst. 1938, 350. s.

(11) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst. 1938, 352. s.

(12) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 471-471. s.

bunlara kendi nokta-i menfaati nazarından birer mâna verir...» (13).

Schopenhauer için de «Tabiat, sonsuz 'birbirini yiyenlerden mürekkep bir yer»den (13') başka bir

(14) Hüseyin Rahmi - Evlere Şenlik Kaynana Nasıl Kudurdu?, İst., 1955, 67. s.

(15) Hüseyin Rahmi - Billûr Kalb, İst. 1926, 156. s.

şey değildir. Hüseyin Rahmi de böyle düşünür: **«Gücü yeten, yetmiyeni böyle bağırta bağırta yiyecek. Tabiatta bu bir kanun.»** (14). **«Hayat kanunu: birbirini yemek.»** (15). Böyle düşünür ve böyle yazar. Yaşlı kocalar genç rakiplerine gücsüzlükten yenilirler. Bir Tebessüm-ü Elem'de Didar Bey, Vuslat'ı Kenan'ın elinden «zor-u bâzu» ile alır; Cehennemlik'te Ferhunde Hanım'ın geçkin güzelliği, Atıfet'in çirkin ve cılız gençliğini, Mahmure'nin sağlam ve güzel gençliği karşısında yenilir. Muhabbet Tılsım'ındaki Kalfa ise, Ali Bekir'in ilk ağzının tadıdır, bunca dolap çevirir, o kadar ayağını denk alır, ama gene de Gülizar'ın genç ve sağlam güzelliğiyle başa çıkamaz. Ve her romanda bu böyle gider.

Gene Schopenhaure'e göre, «Sözde insanî faziletler, çalışma sevgisi, devamlı gayret, itidal, imsak; incelmiş bir egoizmden, spilendida vitia'dan başka bir şey değildir.» (16); «Âlemin varlığı bir fenalıktır; çünkü, bu, zahmet, elem, şiddetli ıstırap ve farklı derecelerde milyonlarca duygulu mahlûklarda tekerrür eden bir zahmet, bir elem, şiddetli bir ıstırap demektir.» (17).

Bu karamsar felsefenin sonucu, «bizzat Schopenhahauer'in, takbih etmekle beraber, istemenin inkârı doktriniyle iradî ölüm, yani intihar teşvik edilmiş oluyor.» (18). Kendini öldürmeyi, Hüseyin Rahmi, romanlarının çoğunda bir çözüm yolu olarak kullanmıştır. (Örneğin; İffet, Şıpsevdi, Billûr Kalb, Sevda Peşinde, v.b.) Billûr Kalb'de ise, yazar (tıpkı Schopenhauer gibi), doğaya aykırı oluş bakımından, kendini öldürmeyi kötüler. (19)

Ama, insanlar -ki yalnız zekâ değil, bilinçdirler de-, var olabilmek için inanmak zorundaydılar. Filozofların kendileri bile (Hertmann, Nietzsche ve ötekiler), bu avunuyu sevinçle buldular ve dediler ki: «İnsanî irade ile hayvanın iradesini ayırmak lâzımdır. Eğer var olmak isteği bizim bizzat tabiatımız ise, feragati tavsiye eden bir ahlâk tabiata zıt ahlâk değil midir? Var olmaktan vaz geçmek şöyle dursun, bilâkis bütün kuvvetimizle ona doğru gitmek, onu bütünlüğünde gerçekleştirmek, mümkün olan en yüksek hayat, faliyet, kudret derecesine yükselmek ve bunun için, henüz, ancak alelâde kimselere ve korkaklara yarıyan vakti geçmiş bir ahlâkın bin türlü bağından kendimizi kurtarmak lâzımdır. Bu 'vicdan' ve peşin hüküm' ahlâkı yerine, deha yani 'iktidara doğru giden kuvvet (Wille zur Macht)' ahlâkını koymamız lâzımdır. Deha, kendi kendinin kaidesidir ve hiçbir şeye tabi değildir; o her şeye muktedirdir, Allahtır (Substanta Sive Deus).» (20).

İnsanoğlunun asıl mutsuzluğu, bu Tanrıya giden yolda hayvanlığından sıyrılamamış olmasıdır. «Eşref-i mahlûkat»tır, ama gene de «mahlûkat»tandır. O, ne büsbütün bir bitki ya da hayvan bilinçsizliğiyle, yalnız var olmak iradesini kullanarak Rousseau'cuların istediği gibi doğaya uyabilmek (naturam Sequi) te, ne de vicdanına uyarak salt ahlâka gidebilmektedir. O, her zaman özvarlığında birleştirdiği hayvanla Tanrı arasında, içtepileriyle ahlâk arasında ezilecektir. Hüseyin Rahmi'nin insanında, biz, bu acının

Şiir

Aç bir fareydi şiir
Yarım uyaklarıyla uykuları azdıran

Cöntürkleri çağırdım Van'ları Siyam'ları
Ankara'nın kedisi her zamanki gibi geç
Önce Shelley'i yedik Puşkin'i ve Said'i
Rinbaud'un beyinleri nasıl gine de taze

Misafirler gidiyor mersiler iltifatlar
Öğrenmişsiniz artık siz yemek pişirmeği

Ama yukarı katta bu tıkırtı n'oluyor

Can YÜCEL

türlü belirtilerini görürüz.

Buraya kadar, insanı tek bir varlık olarak ele aldık. Oysaki, insan, en büyük toplumsal varlıktır da. Hüseyin Rahmi, -ahlâka uygulama alanında da bir anlam vererek- diyor ki: **«İnsanlar hukukî mecburiyetlerinden tecerrütle kurt sürüleri gibi yaşıyamazlar.»** (21); **«Ahlâktan maksat insanlar arasında hüsn-ü münasebet ve halk ve adl tesisidir.»** (22). Burada insanın karşısına bir de «toplumsal ahlâk» çıkmaktadır.

Bir yanda, -bizim her güne kullandığımız anlamda- insanı ahlâksızlığa yönelten «tabiatın yaşama iradesi», bunun tam karşısında, yüce -diyebileceğimiz- ahlâk ve «toplumsal ahlâk» vardır. İşte, insanoğlunun öncesiz ve sonrasız dramı buradadır.

Bu etkileri bağdaştırma ve iyiye kullanma bir irade sorunudur.

Doğacılar iradeye inanmazlar. Onlar, belirci (determinist) dirler ve derler ki, insanın alın yazısını, -bozulmamacasına- iki şey yazar: doğa ile toplum. «...insanın kendi hür iradesinin mahsulü addettiği fiillerini bile hakikatte tayin eden maddî, içtimaî muhit, irsiyet, terbiye gibi amillerdir.» (23). «Vukuatı idare hususunda iki şeye ziyadesiyle itina olunmak icap eder ki, biri istidad-ı fıtrî (influence héréditaire), diğeri içinde yaşanılan âlemin tesiri (influence des

---

(13) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst. 1339, 242. s.

(13') Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst. 1938, 352. s.

(16) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 352. s.

(17) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 355. s.

(18) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 384. s.

(19) Hüseyin Rahmi - Billûr Kalb, 1926, 577. s.

(20) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 356. s.

(21) Hüseyin Rahmi - Tutuşmuş Gönüller, İst., 1926, 283. s.

(22) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, 1339, 242. s.

(23) S. K. Yetkin - Edebî Meslekler Tarihi, An., 1941, 137. s.

milieux) dir. (24) «Paulhan, bu kitapta (Physiologie du Cerveau) zahiren ihtiyari yedinde görülen insanların ef'al ve harekâtı, yedd-i ihtiyarında olmıyan bir takım esbab-ı tabiîye ü hariciyenin netice-i zaruriyesi bulunduğunu müşahede edersiniz.» (25) der.

Hüseyin Rahmi Gürpınar da bu düşüncededir. O da, **«Biz de romanlarımızda yaşatacağımız aza-y-ı vakayii tabiattan birer 'tip' olmak üzere intihap eder, bunların validîn ve ecdatlarından irsen ahzedecekleri bünye ve mizaç ve ahval-i saire-y-i hılkıyleriyle sonradan içinde yaşayacakları âdat, ahlâk ve usul-u maişeti nazar-ı itibare alarak filân şerait-i hılkıye ile doğup ve falân ahval-i içtimaiye üzere yaşıyan bir adamın sergüzeşt-i ömrü, tesadüf edeceği vukuat-ı hayatiye nazaran tabiatın ne yolda güzeran olmak ve ne gibi netayici göstermek...»** (26) demekle bir **«tip»**in **«sergüzeşt-i ömrü»**nde salt **«serait-i hılkiye»** ile**«ahval-i içtimaiye»**nin etkisi olduğunu kabul etmektedir.

Ama, Hüseyin Rahmi, doğacılar gibi soya-çekime körü körüne bağlanmaz, romanlarında soyaçekimin etkisini savunmaya ve tanıtlamaya kalkışmaz. Bu etkiyi pek olağan karşılar ve yalnız, -o da arada sırada- **«bilverese»**, **«irsen»** gibi sözlerle soyaçekimin etkisini göstermekle yetinir. Ona göre soyaçekim **«şerait-i hılkıye»**den biridir.

İnsanları hayvanlarla ortak bir doğa kanununa uymaktan kurtaramadığımıza göre, nasıl oluyor da ondan ister 'yüce', ister 'toplumsal' ama bir ahlâkın, hem de gittikçe gelişen bir ahlâkın, bir iradenin varlığını sağlıyabiliyorsunuz?

Gerçi doğa kanunları «tagyir» edilemez; ama, insanın uymakta olduğu ikinci etmeni, toplumu, -hiç olmazsa bir dereceye kadar- değiştirebiliriz. Bu, bir bakıma, iktisat, ama en önemlisi «tahsil ve terbiye» ile olabilir.

Hüseyin Rahmi, eğitim sorunlariyle çok uğraşır. Özellikle, Metres'te kötü eğitilmiş bir çocuğun nasıl ailesini ve toplumu felâkete sürüklediğini gösterir. Billûr Kalb, Mürebbiye, Tebessüm-ü Elem, Son Arzu, Tutuşmuş Gönüller v.b. romanlarında eğitim sorunlarına değinir, eğitimcilerin ve eğitim kitaplarının amlarını sayar. Onun için eğitim, insanların davranış ve duyuslarını belirtmeye ve saptamaya yarıyan etmenlerdir.

Doğacılara göre de: «... insanın... fiillerini... hakikatte tayin eden, maddi, içtimai mühit, ırsiyet, TERBİYE gibi amillerdir.» (27).

Doğuştan getirilen istidatların üzerinde etkili olabilecek başlıca güç, eğitimdir: **«Evvelâ fazl ü terbiyeye müsait hılkıyetle doğmalı, sonra bu istidadı tenmiye edecek bir muhite düşmeli.»** (28).

Bunu bilim de kabul eder ve onaylar: «Biz herhangi bir ruhî hadise karsısında iptida ve asıl olarak veraseti, bilahara terbiyeyi düşünürüz.» (29).

Eğitimi yaratan ise, örneğin, ne yalnız okul ya da bilgi değildir; çevredir; «Muhitin terbiye ve maneviyet üzerinde çok değişikliği olur. Bu yüzden ikiz kardeş arasında teessür, şefkat ve seciye farkları çok olabilir.» (30). Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay ise, Ruh Hastalıkları (Psychiatrie) adlı eserinde ruh hastalıklarının nedenlerini, «doğmadan evvelki sebepler» ve «doğduktan sonrakiler» diye ikiye ayırdıktan sonra, «doğmadan evvelkiler»in başında «ırsiyet»i, «doğduktan sonrakiler» arasında ise «Psikologiayî (ruhî)» diye «terbiye, eğitim, itiyat» gibi «muhitî şerait»i sayar.

Eğitim ve öğretimin çevreyle bağdaşması gereklidir. Çevreyle bağdaşmıyan bir eğitim ve öğretim görmüş kimselerin nasıl acı çektiklerini, mutsuz kaldıklarını, -biraz da o çağın gerçeği olarak-, Hüseyin Rahmi Gürpınar, hemen her romanında göstermiştir (31).

Öyleyse, eğitim de başlı başına bir etmen olamıyor. Çünkü, o da, -örneğin, iktisadi şartlar yüzünden-toplumun kendi olanaklarına bağlı olduğu gibi, toplumu etkilediği kadar toplumun etkisi altındadır da. Ama, şunu da açıkça söylemeliyiz ki, insanın alın yazısına gene de en çok eğitimle karışabliriz. Eğitim ve öğretimle doğa «tagyir» değilse bile bir dereceye kadar «tadil» edilebilir.

Bütün bu düşünceler, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinden edinilebilir. O, sık sık eserlerinde doğanın amansız gücünü, bunun karşısında dinsel ve toplumsal yasaları, ahlâk ve irade sorunlarını açıkça tartışır, bu konuda düşünceler ileri sürer ve özellikle romanlarının örgüsüyle bunları tanıtlamaya çalışır.

O, **«Ne kadar melekleşse, beşerin tinetinde uyuyan vahşi bir hayvan vardır.»** diyor (32) Hayvan ve insan, ikisi de doğanın amansız kanunlarına uyar. Ama, hayvanı insandan ayıran şey, insanda bir 'günah' ve bir 'ayıp' bilinci bulunmasıdır. Ama, bu bilinç, insanı ne günah işlemekten, ne de ayıp etmekten alakoyamaz. Önüne bütün kurumlariyle din ve insanlık yasaları çıksa da...

Hüseyin Rahmi, dinin, sorunları çözemiyeceğine inanır. Çünkü dinler belirsizdir, çelişmelerle doludur. İnsanlar, dinlerin istedikleri düzeye çıkamamış, gösterdikleri yoldan gidememiş; tersine, onu kendi çıkarları için kullanmış, öne sürmüşlerdir: **«Allah, yeryüzüne gönderdiği kitaplarda zatını bize iyi tarif edememiştir. Demek muradullah budur. Kendini bize anlatmamak... Zatı hakkındaki yanlış rivayetleri Cenab-ı Hakkın tekzibe tenezzül etmemesinden cesaret alan insanlar ondan yeryüzüne bir züriyet indirmeğe kadar iddialarında ileri vardılar. Din-i İslâm, Allahın doğup doğurmadığını söyler ki bu pek makul, mantıki bir hakikattır. Hıristiyanlık ona babalık isnat eder. Allahın babalığına bir dinde inanan ve öbür dinde inanmıyan kâfir olur... Hâlık haric-i idrak kalınca, mahlûk din yolunda hangi hidayet mes'alesiyle yürüyebilir... Her biri hak ve hakikatin kendinde olduğunu iddia eden bütün dinler birbirine karşı tezatlarla, tekziplerle, muhalefetlerle doludur. Bu yanlışlıklardan hangilerinin tashihiyle uğraşırsınız? En kaba put-**

---

(24) Beşir Fuat (Bak: Güzin Dino - Tanzimattan Sonra Edebiyatta Gerçekçiliğe Doğru, Ank., 1954, 46. s.)

(25) Beşir Fuat (Bak: Bahaeddin Arık - Türkiyat Enstitüsü, Tez Nu: 339, 68. s.

(26) Hüseyin Rahmi - Mürebbiye, İst., 1927, 31. s.

(27) S. K. Yetkin - Edebî Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 137. s.

(28) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 455 - 456. s.

(29) Ord. Prof. Mazhar Osman - Tababet-i Ruhiye 168. s.

(30) Ord. Prof. Mazhar Osman - Tababet-i Ruhiye, 185. s.

(31) Öözellikle bak : Bir Muadele-i Sevda

(32) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 49. s.

lara tapan vahşi kabilelerden tutunuz da tasavvufun, felsefenin ilm ü fennin en yüksek, esirî ideallerine kadar uçmaya uğraşan medeni milletlerden herbirinin dimağlarında kendi telâkki ve tasavvurlarına göre bir Allah vardır. Bazı mütefennin münkirler için de tabiatın fevkinde ve ona hâkim ve ondan ayrı hiçbir kuvvet yoktur. Akıdelerimizde ne kadar yükselirsek yükselelim, dinden dine, itikatten itikada olan tezat ve husumetleri izale edemeyiz. Daima cenneti birbirimizden kıskanırız. Dünyayı zaptetmek için daima muharip olan milletler ahirette de Firdevs'i tamamiyle kendilerine hasr ile diğer insanları cehennemde bırakmak siyesetini gütmek niyetindedirler... Meşrutiyet İttihatçıları, hoca ile papazı bir arabada yan yana oturtarak sokakları dolaştırdılar... İki dinin bu barışıklığına bütün halk el çırptı... Fakat Ermeni azgınlıkları, Yunan Muharebesi ondan sonra zuhur etti. Belki Muhammed ile İsa'nın ruhları kan sellerinin tebahhuratından yükselen kırmızı bulutların arasında dolaşarak gökten menzul kitaplarının bazı ayetlerini birbirine karşı tefsir ile Allahın evamiri ve kendi tebliğleri hiç de böyle olmadığını söyliyerek dertleşip ağlaşmışlardır.» (33).

Gerçi bu düşüncelerden birkaç satır sonra, yazar, **«Bazı dalaletzedeler vardır ki, bunlar yalnız dini değil ahlâkı da inkâr ederler.»** derse de biz, bu sözleri sırf **«kalemi düşmandan kurtarabilmek için»** (34) eklediğini biliyoruz. Çünkü, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, hiçbir eserinde günah duygusunun, dinsel yasağın günah işlemeye engel olduğunu göremedikten başka, O, dindarların, dindar görünenlerin iki yüzlülüklerini de gösterir. Bunun en canlı örneği Kadınlar Vaizi'dir. Vaiz, kadınlar üzerinde etki yapmak için çok şık giyinir, «cemaat» sağlamak için tefrikacı hileleri kullanır ve **«kendine nevemma reklâmlar yapar.»** (35). Salt kadınlardan bileşmiş «cemaat» ise «vaiz»in cismine hayrandır ve **«cami avlularında rakibeler arasında saç saça, baş başa bir kaç defa düellomsu hengâmeler»** olmuştur. (36) Saf kadınların, **«Kadın değil, evliya»** dedikleri Molla Kadın ise, eski ortamalı Benli Faika'dan başkası değildir (37). Nice cehennem korkusiyle titriyen bağnazlar, günahı tadar tatmaz, kıpkızıl günahkâr kesildiler. Şıpsevdi'deki Hoca Azize Hanım, Tünelden İlk Çıkışta'ki Efendi Peder, bize Rahip Mure'nin Günahı'nı andırırlar.

Toplum yasalarının yetersizliği hakkındaki düşüncelerini ise, Hüseyin Rahmi Gürpınar, sık sık tekrarlar: **«Tabiat kanunları yanında beşeriyetinkiler, adalet, kuvvet ve dehşetçe denize nispetle bir avuç su gibi kalır.»** (38). **«Sağlar arasında suret-i faslına imkân tasavvur olunamıyan bir hürriyet, bir hak ve istibdat dâvasıdır sürülüp duruyor. Dünya mahkemelerinde seslerini işittiremiyen insanların mezarlarında sustuktan sonra mı hakları ihkak olunacak? Mazlumen, suçsuz yere maktulün türlü cinayetlere kurban gidenlerden adalet-i beşeriye binde kaçının intikamını alabiliyor zannedersiniz? Bu nispetsiz müdhiş rakam istatistiklerle gösterilebilse korkunç hakikatin önünde hep titreşirdik. Çünkü dünya cinayetlerinin çoğu bir mahkeme huzuruna çıkamadan mezarlarda örtülü kalıyor.»** (39). Mahkeme huzuruna çıksa bile hangi «zalim» gerçekte «mazlum», hangi «gaddar» gerçekte «mağdur» değildir. ki...»: **«...ve insani mahkemeler yanılmak tehlikesinden kurtulamıyacaktır.»** (40). Yazar, bu konudaki bütün düşüncelerini şöylece özetler gibidir: **«Tabiatla iyi geçinmenin eslem-i tariki onunla zıtlışmamaktır.** Her yanlış hareketimizde o, bize lisan-ı haliyle ihtarlarda bulunur. Aldıramazsak emirlerini şiddetlendirir. Yine anlamazsak, nihayet çarpar... Çünkü tabiatın kanunları insanlarınkinden çok mübremdir. Bütün filozoflar asırlardanberi dırlanmışlar durmuşlar, meslek üzerine meslek çıkarmışlar. Yazdıkça matlup neticeyi ığlaka boğmuşlar. Bunlardan hangileri medenilerce matağ addolunmuştur? En kavi devletlerden en aciz fertlere kadar hangilerimiz, hangi umurumuzda onlarla müşavere ile iş görmüşüz ve görmekteyiz?

Felsefe, derinleştikçe bize dipsiz uçurum gösteren bir ilimdir. Bu baş döndürücü tehlikelerin üzerlerini, bazen gül yapraklariyle örtmeğe uğraşıyorlar. Neye yarar? O, bazen salonlarda lüks mübahaselere sermaye oluyor... Medeniyetteki en mühim rolü belki de budur.

Hayat fasl'olulmaz bir dava... Daimi bir haşr ü neşr... Herkes nefsi için bir hak arkasında koşarak diğerlerine haksızlık yapmakla meşgûl... Mes'elenin kat'i hal ve hükmüne ermek için kıyameti beklemek ne belahattir.

Sulh, âcizin dilinde gezen mânasız bir söz... En adi işlerin bünyelerinde gizli muharebeler var. En ufak menfaatlerin hükmü, mukatele... Her münazaanın ortasında 'hak' diye çekiştirilen şeyin sahibini bulmak müşkül... Herkes, 'O, benim' feryadiyle çırpınıyor. Belki bazen iki müddei de mağdur ve haklıdır. O halde ihtilafı nasıl fasledelim? Haksız kimdir?

İki tarafın da mazereti yaşamaktır. İnsanın tinetinde yaşamaya rehnumalık eden iki his vardır: sevk-i tabiî ve zekâ. İnsiyakta hayvanlarla müştereklz. Zekâmızı maarifle yükseltmeye uğraşarak behimiyetten ayrılıyoruz.

Ferden insan şahsi bir menfaat kutbudur. Sırf nefsi ve yuvası için fıkırdıyan bir potadır. Herkesi aksi hisse davete uğraşanlar acaba bu salahın kendi kalb ve vücutlarında husulünden emin midirler? Millet milletle dalaşırken menfaaten mütecanis cemiyetlerin hedefleri birleşir. Hayvanlarda da bu böyledir. Sürü ile çapula çıktıkları vakit öldürürler, gıdalanırlar. Hayvanlığın ferdî hırs ve vahşeti tamamiyle sürüde ve beşerî cemiyette müştereken mütebarizdir. Medeni insan diğer insanı doğrudan doğruya yemek için öldürmez. Fakat bu vahşi fiilde dolayısiyle yine bir mide menfaat ve ihtirası vardır.

Aff'edersiniz. Öldürmek için toplanan insanların da bir kurt sürüsünden hiç farkları olmadığını söyliyeceğim. Bu vahşete karşı koyabilmek için çalışan zekânın bulabildiği kuvvet nedir? Kanun... Fa-

(23 Sayfada)

---

(33) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929. 464-465. s.

(34) Bak: Dost'un Mart 1964 sayısı, 6. s.

(35) Hüseyin Rahmi - Kadınlar Vaizi, İst., 1336, 7. s.

(36) Hüseyin Rahmi - Kadınlar Vaizi, İst., 1336, 5. s.

(37) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst,, 1339, 600-601. s.

(38) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İsy.. 1339, 654. s.

(39) Hüseyin Rahmi - Billûr Kalb. 1926. 333. s.

(40) Hüseyin Rahmi - Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu, İst., 1955, 47. s.

TARIK DURSUN K.

Fotoğraf : Gültekin ÇİZGEN

kara tütün

I.

ESKİLİ DÜŞDE

ŞERFALİNİN tarla, şu karşıdaki yüzsüz tepenin yamacındadır: Azcık çorak, azcık killi, verimsiz. Şerfalinin babasından kalma. Ona da babasından kalmış. Babadan oğula, oğuldan... Şerfaliden kime kalacağı bilinmiyor. Çoluğu çocuğu yok kalsın!

Genç gürbüz Huriyenin niye şimdiye kadar dek çocuk yapmadığı çözümlenmedi. Kocakarılar, bildik bilmedik ilâçlar yaptılar, macunlar kardılar; yedirdiler yutturdular Huriyeye ya, bir yararı dokunmadı. Çevredeki yatırlar denendi; Alyanak Hocaya götürüldü, baklasına baktırıldı. Umut, hep dağın ardında, hep dağın ardında. Olmuyor, olmuyor! «Hazreti Muhammmet efendimiz perşembeyi cumaya bağlayan gecede gûsül edin, sonra da o temizlikte..» Cumaların sonunu aldıramadılar; yine olmadı.

Şerfali, her bir-daim üzülürdü Kahvede, odada, yetişkinlerin arasında oturup söyleşirlerken sıkım sıkım sıkılırdı. Al basardı. Söz, dönüp dolanıp ayıp konulara geldi mi; Şerfali, «yarılsa da şu yerin yedi kat dibine bir insem, bir insem; kimsecikler görmese, ilişmese bana» diye ne edeceğini şaşırırdı hep. Alt dudağı seğirip dururdu. gözlerini duvarlara dikerdi. O taş basması resme çokluk. Tasvirde bulutsuz, bomboş bir mavilik içinde bir gök kâğıtta yüzerdi. Sonra çepeçevre dağlar. Her birinin bası ya dumanlı ya ak karlı. Eteklerine doğru bir yeşillik vurmuş ki, tutuşkan! Dağların eteklerinde, ama çok uzaklarda nohut irisinde çadırlar kurulmuştu. Önlerde bir yerde kadana bir aygıra binmiş, saçları topuklarını öpen bir kız! Kız ki, gerdanı titrek, üç beşibiryerdeli, gözleri kömürden, dişleri nar tanesinden. Aygırın yanı başında bir yağız delikanlı saz çalıyordu kıza. Tutuşu pek bir acamı tutuşuydu ya, olsun, kız ne bilecekti! Herşeyinden belliydi; kızın, oğlanda gözü vardı. Olmasa, öyle aygırdan sarkar da ağzının içine girecekmiş gibi bakar mı? Bakar da, gözlerini kavlatır, «Hadi bire oğlan, hadi bire zülfü kara yarim, sözü söz, sözü saz yarim!» der mi?

Şerfali hep bunları düşünür, Ne zaman ortada kinayeli sözler dönmeye başlar; kalkar, söyleyişi bırakırdı: «İnsanoğluna her bir-daim bir çocuk gerek. Ya dikili ağacın olacak, ya da çocuğun. Hele oğlun olacak ki! Şöyle insan azmanı bir oğul... Oğul dediğin senin..»

Şerfalinin evi, köyün sonlarına doğrudur. Az ötesinde şarıltısı evi dolduran bir dere, yalabuk kavaklar. İki üç yoz, çıldırgın zeytin. «Ha Şerfali, ha! Ha kara dinli herif ha! Ha anayın örekesi, babanın şarap çanağı Şerfali ha! Ha, oğulsuz, dikili ağaçsız, kısır karılı Şerfali ha! Ha, anayın muradı, babayın çomağı Şerfali ha!»

Tarlayı üç yıldır tütüne dönerdi. İyi de etti, kâğıtlar çıkarttı; gelsin tütün, gitsin tütün! Bahar günlerinde —tomurlar patlamış, toprak kızmış köpürmüş; karların bozgunu dereyi taşırmış, tahta köprünün yoksul ayaklarını tir tir titretirken— güneş kızdırmaya başlar başlamaz, karısıyla haydi babam ellerinde kısa saplı çapalar bodur tütün fidelerini çapalarlardı.

II

TÜTÜNLER

TÜTÜNLER topraktan deliler gibi fışkırmışlardı. Yaprakları el kadar el kadardı. Kırılmasına da çok kalmamış şunun şurasında. Eli kulağında bekliyorlardı.

Şerfali bir iki çapa sallamış, caymış, sonra gidip üvezin gölgesine çömmüştü. Karısı, bacaklarını ayırmış, belini bükmüş; başındaki poşu gözlerine varmış; alışkın alışkın çapaya durmuştu. Öğle geliyordu. Şerfali ansızın «acıktım» dedi. Gün üvezin gölgesini ufaltmıştı.

Ekmeğin koca bir parçasını yoğurt çömleğine batırdı, çıkardı. Üzerine ibrikten pekmez gezdirdi, yedi, aç karnını kandırdı.

Karısı üçüncü sırayı bitirmiş, dördüncüyü iniyordu. Şerfali çömdüğü yerden gözlerini dikmiş onu seyrediyordu. Bir ara uzaklara döndü: «O oğlan almıştır o kızı. Hep öyle tasvirdeki gibi kalacaklar mı sanki? Bir gün, iki gün. Canına tak

dedi mi, oğlan kızı istetir. Kızın gönlü dünden razı oğlana. Bir düğün k', kırk gün kırk gecesine. Çocukları hemen olmuş mudur ki? Onların olur. Her kimin kı tasviri yapılır o doğurkan karıdır, çocuklar!»

Yün çorap ayağını mı dalıyordu ne! Sıyırdı attı. Kaşındı. Çorabını yeniden giyindi.

«Huriye kız!»

Karısı, aşağıdan belini tuttu, doğruldu:

«Buyur!» dedi.

Şerfali elini salladı. Aşağıdan karısı dimd'k bakıyordu.

«N'apcen söyle!»

«Gel len sen!»

«Daha bak kaç sıra var Şerfali..»

«Sen gel hele!»

Kadın söylene söylene, erkek gibi hızla yamacı çıktı, geldi. Şerfali birşey demeden, dedirtmeden karısının belinden kavradı, çekti. Kadın zorlandı, debelendi:

«Bırak herif, ilişme iş vaktı!»

Şerfali :

«Sus len, sus!» dedi.

Kurtulmak ne mümkün Şerfali'den. Sımsıkı sarınmış, solur da solur.

«Görürler herif.»

«Görmezler..» dedi Şerfali. «Kim görecek? Görmezler.»

O zaman kadıncık susuverdi, bıraktı kendini.

III
ÖN YOKLAMA

YUKARDA, yamacın beline dolana dolana inen şosadan kamyonlar geçtiler, göz beleyen bir toz kalkındırdılar. Çığrışmak için ik'ndiyi avkıyan boklu kargalar, zeytinlerden bağıra çağıra kanat açtılar.

Şerfali, avucunu siperledi gözlerine, şosaya baktı. Kamyonlar, karınca dizisinde, insanın başparmağı gibi ufacık, toz duman salarak yolun aşağısına iniyorlardı.

Derken yukarlarda küçük bir kamyonet durdu, içinden kapıları vura vura bir adam indi. Yamacın başından eğ'lip ağılara baktılar. Yamaç aşağı, Deli Hüsmenin, Çolağın, Şeşbeşlerin, Şerfalinin, Muhtarın, Topaloğlanın tarlaları birbirinin yanı sıra uzanmış gidiyordu.

Şerfali yukardakilere baktı, yukardakiler de kendilerinden habersizmiş gibi görünüp çapa çapalayan Şerfal'nin delişmen karısına —«ne at sağrılı karı şu bizim karı ha!»— bir eli belinde, bir eli gözlerinde siper bakan Şerfaliye baktılar. Adamlardan biri :

«Hey!» dedi.

Şerfali; «Ülen bu hey bize mi ki?» diye bakındı çevreye: Adamsız.

«Hey!» dedi.

Yukardaki adam güldü:

«N'aber?» ded'.

Şerfali :

«Eh!» dedi. «Eh!»

Adam durdu. Sonra:

«Hey!» diye bağırdı yeniden. «Gel b'raz yukarı bakalım!»

Şerfali çapayı attı, yamacı yorgun-kırık çıktı, karşılarını dikeldi. Gözlüklü, karakaş biri:

«Söyle bakalım arkadaş, adın ne sen'n?» dedi, sordu.

«Şerfali!» dedi Şerfali.

Beriki cebinden bir cigara kutusu çıkardı, açtı; b'r tane Şerfaliye verdi. Şerfali aldı cigarayı, adam çakmağını da çıkardı; çaktı. Alevini Şerfalinin yüzüne tuttu.

«Yakmayım bey. Sonra yakarım!»

Adam üstelemedi, şak dedi söndürdü çakmağını.

«Eee, anlat bakalım Şerfali, bu yıl tütünler nasıl?»

«İyidir..» dedi Şerfali. «Don da olmadı bu yıl, gari yağmur da yağmaz inşallah!»

«Sizinkiler böyle. Ya civarlık köyler'niz?»

«İyidir. Yalnız su bastı, tütünler hep çürümüş sudan..»

Adamlar bakıştılar. Gözlüklüsü :

«Hımm!» dedi. «Hımmm! Zarar yok canım! O kadar da olacak artık.»

Durdu, sordu :

«Başka kimse geldi mi burala-

ÖKSEL DEMİR

Şiirin toplumsal işlevi

Sayın

Hilmi Özgen,

Dost'un Şubat sayısındaki «BUNALIM KUŞAĞI» adlı yazınızı okudum. Anlaşılan Hasan Hüseyin'in Kavel'ini eleştirmek için oturmuşsunuz masanın başına. Ama eleştiriyi bir yana bırakıp veryansın etmişsiniz ozanlara. Benim bir okur olarak eleştiriden anladığım bu değil. Eleştiri; bir yapıtı ele almak, iyi ve aksak yönleriyle değerlendirerek sonuca varmaktır. Sizin yazınızsa bu türlü bir değerlendirişten çok (kendi deyiminizle) ikinci yeni şiirine gözü kapalı saldırı niteliğinde. Bunun için de bir takım çelişmelere düşüyorsunuz ve söyledikleriniz askıda kalıyor.

Bugün şiirde yapılan, yapılmak istenen öteden beri sürüp gelen doğal görüntüleri bir yana itip yeni bir şiir dokusu kurmaktır. Bu da toplumda yeni bir duyuşun, değerlendirişin öncülüğünü yapmak demektir. Katı bir toplumculuk ozanın gerçek davranışlarını, duygularını, düşüncelerini sınırlar. Kişiliğini zedeler. Ozanın her türlü sınırlamadan uzak, içten söyleyişi, toplumun bir ögesi olarak dü zene direnişini, öfkesini ya da sevgisini en iyi şekilde ortaya koyar.

Siz, şiiri salt bir toplumculuk değerlendirişiyle ele alıyorsunuz. Bu, şiire bir araç-gereç gözüyle bakmaktır. Her şeyden önce şunu kabullenmeniz gerekir ki; şiir toplumsalişlevi yönünden bir itekleyici değil, saptayıcıdır. Şiirin en olumlu, en verimli toplumsal işlevi olsa olsa o ülkenin dilini işlemesi, geliştirmesi olabilir ancak. Çünkü toplumun alt yapısına doğrudan doğruya hiç bir etkisi olamaz.

Şiiri ayakta tutan konularının niteliği, toplumsal işlevi değil şiir oluşudur. Kendisidir. Önceleri toplumsal işlev (toplumun, yaşanılan düzenin çeşitli yönlerini yansıtma, eleştirme çözüm yolları arama) yönünden sanat türleri arasında bir ayırım yapılmazdı. Kültür geliştikçe, yüzyıllar ilerledikçe sanat değerlendirişi, sanattan beklenenler de değişti. Şiir, toplumdan bireye kaydırıldı.

Bugün şiirin dokusu felsefeye, bilinç altına, bireyin yaşantısına dayanır. Şiirin görevi katı bir toplumcuk değil, kişinin toplumdaki, yaşanılan düzen içindeki yerini, durumunu, öfkesini ya da sevgisini saptamaktır.

Şiirden başkaca bir şey beklemenin yersiz olacağı kanısındayım.

Saygıyla...

ra hiç? Tütünlerinizi soran oldu mu başka hiç?»

Şerfali kasketini arkaya yıktı, ensesini kaşıdı; düşündü.

«Yok..» dedi, «Kimse gelmedi. Ben görmedim, duymadım.»

Adamlar :

«İyi, iyi! Hımmm!» dediler. Sonra Şerfaliyi ortada bırakıp kapılarını çarpa çarpa kamyonete bindiler. Kamyonet onların binmesini beklermiş. Bir iki gırgırladı, vınladı sonra, Şerfalinin poturlarına kara bir dumanlı toz saldı, koşturdu gitti.

IV.

İŞLEM

BİR kaç zaman sonra günü geldi, ufacık bebeler, çocuklar, yetişkin kızlar, kadınlar, ergen delikanlılar, yaşlı kocalar tarlalara üştüler, tütüne çöktüler. Sıcak gün altında, o kızgınlıkta kamburlarını çıkararaktan bodur tütün fidelerinin el kadar el kadar olmuş yapraklarını, usta, acamı, becerikli, beceriksiz ellerle kırdılar, devşirdiler.

Sonra bu kırılmış, devşirik yaprakları yorucu bir özenle iplere dizdiler, çuvaldızladılar. Dümdüz, kiremitsiz damlarda, bahçelerde, tabanı yeşile boğuk bağlarda, uyuz atların dönmesini döndürdüğü bostanlarda, avlu içlerinde; gün yüzü görecek her yerde, tütünler, dizili dizili sararmaya bırakıldı. Gün işini bilirdi. Günden güne yeşil, ince damarlı yaprakları önce limon gibi, sonra altın sarısı gibi sarartı sarartıverecekti.

Bunun ertesinde şehirden kamyonlarla insanlar geleceklerdi. İnsanlar gelecekler, tütünlere bakacaklardı.

Bakmak, almak demektir. Almak, para vermek demektir.

V.

KAMYONLU BEĞLER

ŞEŞBEŞLERİN oğlan ikindiyi okuyup bitirdiğinde, sürüyle birlikte köye şehirden kara yüzlü, şişman bir adam geldi. Hayvanlar kahve önüne giden yolu tıkamışlardı. Kırmızı şehir kamyonunun şoförü kızmış, boyuna yol açılsın diye korna üstüne korna çalıyordu. Hayvanlar yine bana mısın demeyince, başını camdan çıkarıp bir güzel sövdü; anasına dedi, babasına dedi, yedi ceddine dedi; dedioğlu dedi ya yine söz geçiremedi sürüye.

Çoban Hasan Hüseyin yoksulu, bayağı ürkmüştü. Sürüyü çevirdi, dürte dürte koşa kovalaya toparladı hayvanları, kamyona yol verdi. Kamyon, hızla, sürüyü darmadağın ederekten yola girdi, kahve önünde soluk soluğa durdu.

Muhtar, evinde tütün basıyordu. Kahvede Kocabaşın oğlanla sekiz on yaşlı kocadan öte kimseler yoktu. Oturanlar gürültüye koptular: Kaymakam mı geldi, ola ki salmadır, belkim askerlik için candarma... Kamyonun çevresini sardılar. Muhtara bir haber uçuruldu. Koştu geldi o da. Kamyon içinde o şişman kara yüzlü adam, fosur fosur cigara içip dururdu. Muhtar bir-yol :

«Hoşgeldiniz beğ..» dedi, selâm verdi.

Adam, cigarasının külünü Muhtarın ayakları dibine silkeledi.

«Mer'aba,» dedi. «Muhtar sen misin?»

«Benim..»

Kapıyı açtı, adam çıktı.

«Tütünleriniz için geldik. Var mı bizden önce gelen?»

Muhtar adamın yüzüne baktı. Gözleri kırpış kırpış.

azime'li temmuz bildirisi II

beklerdi tohum
beklerdi tohum
beklerdi tohum upuzun karanlıklarda - sen yoktun
öfkemi mermer mermer - öcümü çocuk çocuk - çıldırttım kırmızıları
bir başka parlardı yoğun karanlıkta ışıklar - sen yoktun
bütün kapıları birden zorlamanın o korkunç güzelliği
o korkunç büyümesi ellerin fitillerde - sen yoktun
benim aşkımda o vardı

evrendi nasıl
evrendi çelik mavisi
grev grev ateş ateş büyüdüm ülkelerce
yepyeni bir öfke doğurdum kalabalık özlemlere - sen yoktun
uff ne kötü kullanmışlardı ah negüzel gözlerini - ölümdü
sana değip değip durdum - sen yoktun
bilenirdi türkülerde en soylu ayrılıklarım - sen yoktun
benim aşkımda o vardı

soğuktu yeşillerim
soğuktu temmuzlarım en bayram gülmelerimde bile
kar yağardı sabah çaylarıma - sen yoktun
sofralarda ekmek diye öpülürdü altın dişleri ölülerin
adını söyletmiyorlardı ölüm gibi özlenen şeyin - sen yoktun
ölümdü sabah vardiyaları - öfkemi demir demir - sen yoktun
bütün dillerde sana varmak - bilemem bilemem
benim aşkımda o vardı

ben hep koşan atları sevdim soluyan lokomotifleri
benim aşkımda çelik mavisi gagarinli uzayların
toprak nasıl sancılanır ağaçlar nasıl gerinirler çiçeklenirken
kurşun nasıl ıslık çalar diş nasıl gıcırdar karanlıklarda
alabalık nasıl ölür o kendi sularının kıyıcığında
bilemem bilemem - sen yoktun
ateşler yanardı biryerlerde yepyeni biçimlerde yanardı
benim aşkımda o vardı

söyle ey anamın engüzel kızı söyle
sular nasıl kaçırılır - kuşlar nasıl susturulur

nasıl sığar o koskoca evren daracık zindanlara - söyle
balçık balçıktı o narçiçeği çağı çocuklarımın
karanfil olurdu yakalarda bacımın kanlı gözleri
demir nasıl paslanırdı sıcacık bileklerde - bilemem
bilemem ey anamın engüzel kızı bilemem - sen yoktun
benim aşkımda o vardı

sen geldin
badem çiçek açar gibi geldin - düşte sever gibi geldin ey kavgabiçim
yepyeni bir düzendi gelişin - yoluna başkoyduğum ülkemdin
eskidi birden kentler - eskidi gökyüzünün çok uzaklığı - eskidi hep
öldü bakkal - öldü bakkalbiçim - öldü bakkalbiçim aşk
bu senin gözlerindi ey benim ülkem - arılar oynaşan içinde
bu senin duruşundu ey kavgabiçim - en haklı silâh güzelliğince
güneş gibi acımasız - toprak gibi unutkan - tohum gibi umutlu
sen geldin ey benim özlemim ülkem - kadınım devrimbiçimim
yıkıldı ölülerin öğlesonu sarılıkları

sen geldin
eskidi biryerleri zamanın - eskidi gözleri kadınların - sen geldin
evler eskidi birden - eskidi evimsilerde kölemsi yalnızlıklar
bayramlar eskidi gülüm - derinlikler eskidi - ve pişmanlıklar
eskidi yatakbiçimlerde iğreti ikililer - ve çok çok
saksılarda çölbitkileri - salonlarda kartpostal mutluluklar
eskidi maskelerin sırıtan düşmanlıkları - ve nice yazlar
oh negüzel yeniden - bu senin güzelliğin ne demek
sel ne demek azimem - savaşlara durmak ne demek - güzel ne demek
sen geldin ey benim kadınülkem - yepyeni ufuklar geldin
dürülü bayraklarım güldü gülüm - sen geldin
kutuplarım değişti

bir horoz öter biryerlerde bir horoz bir horoz bir horoz daha
bir ateş yanar biryerlerde bir ateş bir ateş bir ateş daha
bir yumruk sıkılır biryerlerde bir yumruk bir yumruk bir yumruk daha
düşer barış cemreleri sabah çaylarımıza
biter kahpelik
biter bu gökyüzünün çok uzaklığı

sen geldin ey anamın engüzel kızı - yaşamak geldin
badem çiçek açar gibi geldin - yürek sızlar gibi geldin - sen geldin
al beni kankırmızılardan vur beni kankırmızılara
dürülü bayraklarım gülsün gülüm - kutuplarım değişsin ey benim ülkem
bitsin bu zulüm
bitsin bu zulüm
bitsin bu zulüm

sanki dünyada ilk şafaktı kollarımda uyanmaların
o büyük barışa bir adım kala

Hasan HÜSEYİN

«Yok! Zati yeni yeni deriyoruz tütünleri..»

Adam güldü. Cigarası alt dudağına yapışıktı.

«Geceleyecekseniz odayı hazırlatırayım..» dedi Muhtar.

«İyi olur!»

Muhtar öne düştü. Şoförle adam kalabalığı yarıp ardınca seğirttiler. Bir ara şoför döndü, kontak anahtarını çekti aldı içerden, kapıları kapadı; camları kaldırdı.

Geceyarısını az geçe köye bir yeni kamyon daha geldi. Çevrede kurt kuş uykuya varmıştı. Kamyonun farları köyü bir baştan öbür başa kesedurmuştu. Uzun uzun korna çaldı. Köy odasının penceresinden dışarı ışık vurdu. Muhtarın evinden ellerinde çıralarla bir kaç kişi koşuştular; yeni gelenleri de alıp odaya götürdüler.

Ardından köy yine sus pus oldu, kör uykudaki kurt kuş yeniden yattı. Bir gökyüzünün yıldızları kaldı: Ağık, uykusuz! Gözlerini köye diktiler, kırpışıksız öylece bakadurdular.

Sabah, nice sonra onları örtüledi, gözlerine mil çekti, uykuya, ellerinden tutup göğün göz görmeyen derinlerinde bir yere alıp götürdü; gün, ondan sonradır ki doğdu, yüceldi.

İki şehirli adam ikindin gelenle gece yarısı gelen- köyü dolanmaya vardılar. Tütünleri gördüler. Ellerinde kâğıt kalem, yazar çizerlerdi. Tütünleri elliyorlar, güneşe tutuyorlar, bakıyorlar, ha bire yazıyorlardı. Köylü durmaksızın tütün deriyordu; ha babam ha!

Öğle üstü de kahve önünde serlediler.

Alış verişe Kocabaşın oğlandan başlandı: «Ya Allah, ya Muhammet!»

İkinci gelen adam ince, çok uzun boyluydu; saçları dökük, yenleri açık. Kocabaşın oğlanın tütünlerinden bir kırım aldı; parmakları arasında vurdu, ufaladı, kokladı, ayağı ile harmanı dürttü:

«İkiyüz kırk..» dedi.

Kocabaşın oğlanın yüzü ışıladı: «Şükürler olsun sana rabbim! Hay koca gözüne kurban olduğum, yere göğe sığmaz Allahım!»

Herkesi o yana bir koşmadır aldı: «Amanın ikiyüz kırk...»

Çevreyi saranlara o uzun boylu, ince adam :

«Yalnız bunun tütünlerine ikiyüz kırk..» dedi. «Bunun tütünleri iyi. Hem de çok iyi. Ben bunca yıllır tütüncülük ederim, ne böylesini gördüm, ne de böylesini görmüşü gördüm. Bunun tütünleri iyi. Bunun tütünleri gibi bütün yedi iklim dört bucakta bile bulunmaz.»

Kimin, kimin tütünleri iyi dedi? Kocabaşların oğlanın tütünleri ha? Bu kövde nice yıldır Kocabaşların iyi tütün yetiştirdiklerini ne gören oldu, ne duyan. Muhtarın, Hüsmenin, Şeşbeşlerin tütünleri dururken hem de ha? Hele canım, bu şehirli adamı bizimle eğleniyor mu ki? dediler, içlerindeki kurdu öldürmek için birer kırım aldılar Kocabaşın oğlanın harmanından. Kokladılar, kırıp ufaladılar, ağızlarına bir çiğnek attılar. Hele canım, hele! Bu şehirli adamı besbelli...

Kocabaşın oğlan küplere bindi:

«Çekilin be!» diye savulladı millet. «Hadin kendi harmanınıza!»

Beriki, şişman, kara yüzlü adamın ilk üstüne vardığı köylü Şerfali oldu. O da o uzun boylusu gibi yaptı, sonra elerini silkelerek :

«Yüzyetmiş..» dedi.

Şerfali düşeyazdı. Kocabaşın oğlana ikiyüz kırk, Şerfaliye yüzyetmiş! Kolu kanadı kırılıverdi o an.

«Nasıl olur beğim! Bu Kocabaş-

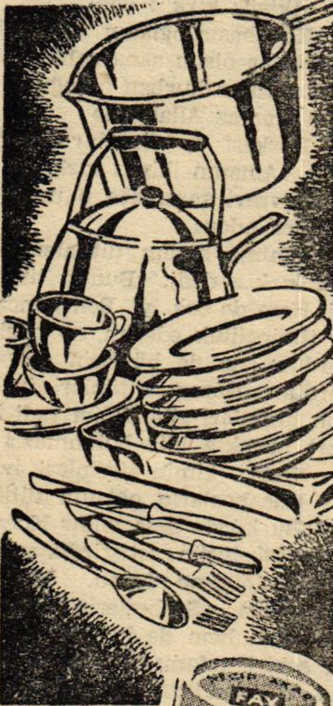
larınk'nden de mi kötü ki?

«Ben bilmem..» dedi şişman adam. «İşte sana yüzyetmiş! İyi mi kötü mü onunkinden, bilmem! İşine gelirse. Yüzyetmiş dedim, yüzyetmiş!»

Öbür yakaya geçti gitti.

Akşamı bulduklarında köylülerin tütünleri bu denli bir oransızlıkta, yarı kavga yarı kızgınlık içinde satıldı durdu. İki şehirliden biri bir fiyat veriyor, bir iki demeye kalmadan o fiyattan başka b'r köylünün tütününü almaktan cayıp geçiyor, beriki de onun verdiğini hemen kırarak eksiğ'ne alıyordu.

Ezanla işlerini b'tirip kahveye attılar kendilerini. Tütünleri kamyonlara sardılar, brandasını çektiler. Sabah aşağı köylere g'decekler,

alış verişi sürdüreceklerdi; b'ri b'r fiya tverecek, b'r iki demeye kalmadan öbürü hemen o fiyatı kıracak...

«İyi gitti be!» dedi şişmanı. Kahves'ni hömürdetti. «Ha, ne dersin?»

«İyi gitti, iyi!» dedi uzunu, güldü.» Kır kırabildiğin kadar. Yüz desen yüze verecek herifler.»

«Verecekler ya, yüreğim götürmedi o kadarını da. Ayıp canım, ayıp!»

«Ayıp ama...»

Bakıştılar.

«Canım..» dedi uzunu. «Şunun şurasında ticaret yapıyoruz, ayıbı mayıbı mı olurmuş bunun?»

VI.

DEVEDEN BÜYÜĞÜ...

SABAHA karşı, daha gün ışımadan köyün içinde bir makine gürültüsü oldu; kamyonlardan biri, sarsıla sarsıla köyden ayrıldı.

Gürültüye odadan iki kişi fırladı. Ortalık karanlıktı, alacaya kesmemişti. Şişmanının elindeki çıradan gölges' duvara vurmuş, titriyordu.

«Şakir bey gitti mi be?» diye yanındakine sordu.

«Herhalde gitti..» dedi yanında duranı.

«Nasıl gider be? Daha aşağı köylere gidip mahsül alacaktık sabahleyin..»

Alana doğru yürüdüler. Gerçekten de kamyonlardan biri gitm'şti. Geride kalanı, tek, boynu bükük yatıyordu. Kamyonu dolandılar. Şoför ses ett':

«Hikmet bey, Hikmet bey!»

Şişmanı koşturdu, tık soluk:

«N'oldu, ne var?» dedi.

Şoför, sol arka lâst'ğin yanına çömelmiş, el fenerini de tutmuş...

«Ya'u..» dedi. «Bu deyyûslar lâstikleri de paramparça etm'şler, öyle gitmişler...»

Bir fışıltı boşalıp duruyoru.

«N'apacağız?»

«Bilmem!»

Evlerden evlere horoz çılkınmaları başladı. En uzun öteni, Şerfalinin baharda gorklattığı genç, taze ibik horozuydu.

istanbuldur.....

Kadın verir ellerini İstanbuldur ben neyim
alır gider erkeği almasa da olur
uzanır kalabalık boşluğuna sokakların
bir kırmızı şaraba kadehe ve ben neyim

Bir kırmızı kadehe ve utanmaya
büyük gelirdi ellerim tutamazdım
gözlerim çocuk gülüşlerinde ışıldasa
gider kadın ayakları gider ben neyim

Köşelerde karanfiller ben dönmeden
başlayıp bitirmek güzel kadın bilir
saçları gitmek isterse gider ben neyim
yalnızsa bacakları yorganlara

Sıcaksa kadın sokaklar kararmışsa ve ışıklar yanmışsa
biraz ciklet koyuyorsa biraz votka
zorunlu tutkuları tepmişse akşamlara
ve ben neyim yenmişse kadın kendini bende ben neyim

Kadın gider İstanbuldur ayaklar incecik
kadın gider berberlerde ellerim büyük ve gereksiz
bir kırmızı kadehe ve şaraba ve ben neyim
yalnızsa düşünceleri ve yenmişse kendini bir saatlik

Kadın gider İstanbuldur ben neyim

Kâmran YÜCE

TİYATROYA SALDIRAN GERİCİLER

(2. Sayfadan)

mak isteği aslâ hoş görülemez. Bertolt Brecht çok tanınmış bir yazar, eseri de dünyanın her yerinde oynanmış ve oynanmaktadır. Bu piyesin İspanya'da oynanmasına izin verilmediğini söylüyorlar. Bu tabii görülebilir. Çünkü İspanya'da sanat hürriyeti bir hayli tahdide tâbi tutulmuştur. Memleketimizde böyle bir olayın cereyan etmesi üzücüdür.

Çetin Altan : Bunlara her adımda taviz verilirse sonu gelmez...

Türkiye'nin pek bozuk olan iktisadî hesaplarına karşı hassasiyet duymayanlar, sadece komünizme karşı titizlenmiş görünüyor ve bununla Başbakana kurşun atıp, İstanbul'da Belediye Tiyatrosu basmaya kalkıyorlarsa, bunun altında başka şeyler var demektir.

Ne kapitalizm, ne liberalizm, ne kollektivizm, ne kooperatifçilik, ne de başka bir iktisadî oluş hakkında en küçük bir fikri olmayanların, her iktisadî araştırmayı, her ileri fikri ve sanatı komünizm diye susturmaya kalkmaları aslında:

— Bu soygun devam etmelidir, bu soyguna ve yıkıntıya her karşı çıkanı bir komünist diye yere sermesini biliriz, demektir.

Brecht'in piyesinde gürültü çıkartmadan önce Sümerbank, Etibank maden ve fabrikalarının zengin fertlere teslimini, istemek; hastahanelerin, okulların, hava, deniz ve kara taşıtlarının şahıslara devredilmesini ileri sürmek, Tekel sanayiinin devlet elinden çıkarılmasını savunmak, iktisat edebiyatında komünizme karşı olmanın daha teknik bir yoludur.

Bunları söylemeyi dahi akledemeyenlerin sahne eserlerinde komünistlik aramasındaki biçarelik her okumuş yazmış insanı güldürecek bir zavallılıktır.

Hemen şunu da söyleyelim ki devlet, kaba ve cahil kuvvetlere teslim olmamalıdır. İstanbul'da piyesler, filmler İmam - Hatip Okullarının rızasına göre oynanacak değildir. «Sezuan'ın İyi İnsanı« oynamaya devam etmelidir. Gürültü edenler yakalanmalıdır. Bunlara her adımda tâviz verilirse sonu gelmez.

İlhan Selçuk : Doçent kelepçeleyip, tiyatro basıp, ressam tevkif edip yazar hapsedip medeniyet dünyasında komik olmak...

Neruda'nın şiirlerini sokma, komünist... Brecht'in piyeslerini sokma komünist... Şarlo'nun filmlerini sokma komünist... Arthur Miller'ı da yanlarına katıver, komünist... Sartre'ı defet, komünist... Picasso'nun çekiver kuyruğunu, komünist... Voltaire'in kitaplarını yak, dinsiz... Yeryüzünde isim yapmış bütün büyük sanatçılar bu memlekete girdiler mi takunyacıların karanlığı dağılacak; öyleyse sanat ne kelime! Fikir özgürlüğü ne demek! O komünist, bu komünist, şu mason, bu imansız...

Doçent kelepçeleyip, tiyatro basıp, ressam tevkif edip, yazar hapsedip medeniyet dünyasında komik olmak... ve sonra da:

— Batı dünyasında şerefli bir mevkii olan Türkiye... diye nutuklar atmak!.

Bozuk yumurta kafalıların İstanbul'da bastıkları piyes, İkinci Dünya Savaşından bu yana hemen bütün Batı ülkelerinde oynanmıştır. Zürih'ten tutunuz, Londra, New-York, Viyana, Buenos Aires, Frankfurt'a kadar... Fransa zaten kollarını açmış Brecht'e... De Gaulle'ün Kültür Bakanı ünlü yazar Malraux'nun Fransız resmî tiyatrosunun başına getirdiği Jean Vilar, geçen yıl birkaç ay arayla iki Brecht koydu sahneye... Bizim ıskatçılar ellerinden gelse Einstein'ı da bütün düşünceleriyle memlekete sokmıyacaklar. Çünkü hele iktisadî konularda düşünceleri sosyalist eğilimli olduğundan hoşa gitmiyebilir.

Üniversite kelimesinin kimlik gölgesine sığınarak tiyatrolarda zorbalık gösterilerini kışkırtanlar yanlış yol tutuyorlar. Daha dün matbaalarını ve gazetelerini başlarına geçirmek için kapılarına dayanan Atatürk gençliği karşısında ödleri kopmuştu. Bu gençlik, 27 Mayıs gençliğidir; Ali İhsan Kalmaz, Turhan Emeksiz gençliğidir. Bu gençlikle onların tutturduğu yolun ayrılığı üstüne gün çoktan doğmuştur. Ve Üniversite gençliği, bir gün onların yolundan geçerse, onları ezmek için geçecektir. Bu unutulmasın!

Suphi Baykam: Bu piyesin bu tecavüz yüzünden durdurulmaması gerekirdi.

Başta milliyetçi bir hükûmetin bulunmasına ve Sıkı Yönetime rağmen sadece kendi akıllarına uygun hareket edip bu memlekette tecavüze kalkışmak kimsenin cesaret edememesi gereken bir iştir. Gerektiği takdirde yetkili makamların uyarılması, tedbir istenmesi dururken kaba kuvvete başvurup kabadayılık göstereceklere ve müesses nizama karşı gelenlere bu Meclis ve Hükûmet tahammül etmemelidir.

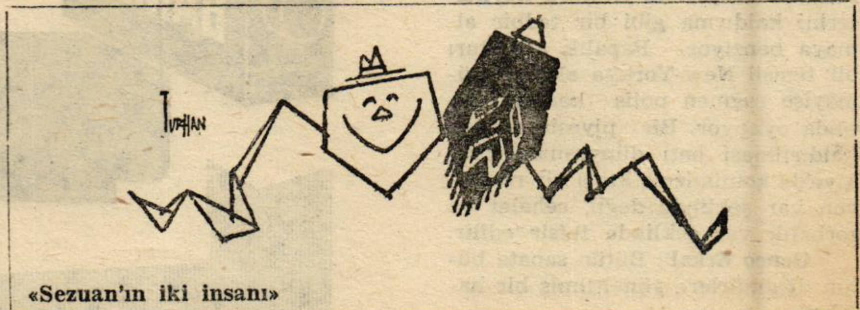
Bu başıboş tecavüze karşı hükûmetin her türlü tedbir alacağından eminiz ve bunda hükûmeti sonuna kadar destekliyeceğiz. 10 gündür sahnede oynatılan bu piyesin bu tecavüz yüzünden durdurulmaması gerekirdi. Bunun altında yalnız gericilik değil komünist ajanlarının parmağı olması da çok mümkündür.

REJİSÖRÜN BASIN TOPLANTISI

Bir süre için sahneden kaldırılan «Sezuan'ın İyi İnsanı» oyununun rejisörü Beklân Algan yaptığı basın toplantısında: «Bu oyun sahneden kaldırılmakla gericilere büyük bir taviz verilmiştir. Tiyatro gişelerine edilen telefonlarda şimdi sıra sizde şeklinde tehditler yapılmaktadır» demiştir.

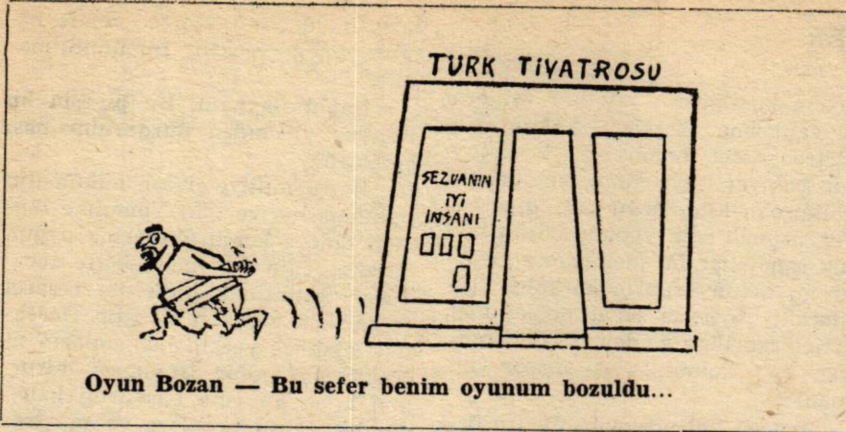
Beklân Algan'ın basın toplantısında bulunan onbeşe yakın tiyatro sanatçısı da olayı protesto ederek oyunun tekrar sahneye konmasını istemişlerdir.

Olayın bir özetini yaparak sözlerine başlayan Beklân Algan şöyle devam etmiştir: «Bilhassa şu noktanın üzerinde durulmalıdır. Sahneye çıkarak nümâyiş yapanlar şöyle konuştular: «Bu memleketi kurtarmak için önce sanatçıları ve düşünürleri öldürmeliyiz» Soyunma odalarına saldırmak ve o akşam yapılan bü-

«Sezuan'ın iki insanı»

Turhan SELÇUK (Milliyet)

Oyun Bozan — Bu sefer benim oyunum bozuldu...

Ali ULVİ (Cumhuriyet)

tün hareketler bu sloganın içinde detay teşkil eder.

KANUNÎ Mİ, DEĞİL Mİ?

Mevzubahis olan «Sezuanın İyi İnsanı» oyunu değildir. Başbakan «Gericilerle savaşıyoruz» diyor. Gerçekten savaşıyor muyuz savaşmıyor muyuz? Müessese olarak değil şahsım adına konuşuyorum. Yapılan iş gayri kanunîdir. 1958 de bu eser hakkında «Men'i muhakeme» kararı verilmiştir. Şimdi 30 baldırı çıplak nümâyiş yaptı diye tekrar ele alınıyor. Devlet bizimle beraber mi değil mi? Sanatkâr ve vatandaş olarak haklarımız korunuyor mu? Bu olay içinde bulunduğumuz ortamı göstermektedir.»

Beklân Algan eserin sahneye konulduğu ilk gece Üniversite öğretim üyelerine temsil verdiklerini ve lehte tezahüratla karşılandıklarını, ayrıca Savcının da oyunu seyrettiğini sözlerine ilâve etmiştir.

DİĞER SANATÇILARIN SÖZLERİ

Basın toplantısında bulunan diğer sanatçılar da olayla ilgili olarak şunları söylemişlerdir:

Yıldız Kenter : Tiyatro san'atı hürdür. Bu gibi müdahalelerde bulunulması çirkin bir şey. Bu devam ettiği takdirde birçok piyesi sahneden kaldırmak lâzım.

Tunç Yalman : Bu olay kırılma ihtimali karşısında Atatürk heykellerini kaldırma gibi bir tedbir almaya benziyor. Papalık aleyhtarı bir temsil New-York'ta aleyhte nümâyişe rağmen polis kordonu altında oynuyor. Bir piyesin afişten kaldırılması batı dünyasında Türkiye'de komünizme karşı bir reaksiyon var şeklinde değil, cehalet ve zorbalık var şeklinde tefsir edilir.

Genco Erkal : Bütün sanata bütün düşünürlere yöneltilmiş bir hareket.

Şirin Devrim : Ben bir Alman düşünürünün sözlerini nakledeceğim : Hürriyetsiz bir tiyatro nâmussuz bir kadına benzer.

Haldun Dormen : Böyle devam ettiği takdirde bu işin nerede başlayıp, nerede biteceğini kestirmek mümkün değil.

Bilirkişi de eserde komünizim propagandası bulunmadığını bildirdi.

Eser, üç kişilik bilirkişi heyeti ile Sıkı Yönetim müşahitlerine ayrıca oynanmıştır. Bilirkişi heyeti Ord. Prof. Sulhi Dönmezer, Prof. Cemal Tukin, Doçent Aydan Ünder'dir. Basın Savcısı Oğuz Barutoğlu da temsilde bulunmuştur. Oyunu Sıkı Yönetim Kumandanlığı adına bir piyade yarbayı ve altı askerî hâkim de müşahit olarak izlemiştir.

Bilirkişi heyeti daha sonra ittifakla eserde komünizmle ilgili unsurların bulunmadığı ve T.C.K. 142. maddesine girmediği kanaatine varmıştır.

Karar eserde rolü bulunan sanatçılar tarafından sevinçle karşılanmıştır.

Gericilerin, oynanmasına dayanamadıkları **Sezuan'ın İyi İnsanı** adlı oyunun temsiline devam edilmesi yolunda alınan kararla, tiyatronun, sanatın onuru ve değeri korunmuş oldu.

HÜSEYİN RAHMİ'Yİ OKURKEN II

(15. Sayfadan)

kat, kanun zekâ ile hemahenk görünebiliyorsa da sevk-i tabiî ile şimdiye kadar uyuşamamıştır. Onunla ilerde tamamiyle muvaneseti de me'mul değildir.

Aç kalan bir insan, tıpkı bir hayvan sevk-i tabiîsi, çalmaya, çırpmaya, öldürmeye icbar eder ve kanun karşıdan demir pençesini gösterir. İşte, beşer, bu iki müdhiş kuvvetin arasında daima bir kaçamak yolu takibine uğraşmakla meşguldur.

Hılkıyetine zıt gelen dinî ve medeni kanunlarla insan ne zaman barışacak? Çifte koşulacak öküzlerin kendi kendilerine boyunduruğa başlarını uzatmaları gibi insanlar ne vakit kanuna tamamiyle ramolacaklar? Çünkü bütün kanunların vazında cebir ve şiddet vardır. Çünkü kanuna riayet türlü cezalarla takyid olunur.

Beşerin tinetinde daima med ve cezir yapan insiyakla kanun kuvvetleri arasında ne suretle muvazene hasıl olacak? Kanun mu sevk-i tabiîye yaklaşacak? Yoksa sevk-i tabiî mi nesilden nesile tekâmül ederek medenileşecek?

İnsanlar temeddüne doğru mu gidiyorlar? Yoksa iki münteha birleşir kaidesince medeniyet son merhalede vahşetle mi kavuşacak? Bu yolun neresindeyiz? Önümüzdek ne var? Selâmet mi? Felâket mi? Her memlekette daima kanun yapılıyor. Fakat gaye daima 'ideal' uzaklığının sisleri içinde kalıyor. İşte bunun için hukukşinaslardan biri : «Nous voyons tous les jours la société refaire la loi; on n'a jamais vu la loi refaire la société (= cemiyetin her gün kanun tanzim ettiğini görüyoruz. Kanunun cemiyeti tanzim ettiği aslâ görülmedi)' diyor.

Şimdiye kadar çaresi bulunamıyan bu müşkülün bir gün halline mavaffakıyet hasıl olacak mı? Yoksa medenilik iddiasiyle her gün zamanın ihtiyacına göre kanun değiştirmekle meşgul olan cemiyetler bu mesailerinde daima kâsır mı kalacaklar?» (41).

Öyleyse, insanlar, doğanın kanunlarına uyarlar. Doğanın kanunlarına karşı durmaya çalışan toplumsal yasalar ise, hep gücsüz kalmaktadır.

İnsan iradesizdir: **«Tabiat lâzım'el icra emirlerini yaptırdığı kimselerin reylerini sormaz.»** (42); **«Adam, elinde olmıyan tesadüfler icabiyle iyi yahut fena oluyor.»** (43); **«İnsan irade sahibi midir? Değil midir?... her insan her zaman idaresine malik bir mahlûk değildir. Madem ki biz insanlar hepimiz etten, sinirden yapılmış kimseleriz; en metin zannettiklerimizin bir zayıf dakikaları olduğuna inanmalı ve bulutlar arasında uçanların birden bire çamurlara düştüklerine şaşmamalıdır. Yeryüzünde sürünen insan ne kadar afifleşmeye uğraşsa gökteki mevcudiytleri farzedilen meleklere benziyemez. Hayatta insanı uçurumlara çeken felâket anları, meşum tesadüfler vardır. Cismen, fikren nezih kalanlar bu fena anların tesadüf şeametlerinden kurtulabilmiş olanlardır.»** (44); **«Herkes hılkıyetinin ruiyyet ve adesesinden görür? Çünkü, beşer türlü zaaflarla malûldür. Bu zaaflar derece derece sahiplerini gayr-ı mesuller derkesine indirinciye kadar artar. Bir köre, bir sağıra 'Niçin görmüyorsun? Niçin işitmiyorsun?' diye kızmak, bir mecnunun hareketine tatbik için kanun-u cezada madde aramak akıllı işi değildir.»** (45).

Hüseyin Rahmi Gürpınar, iradeye inanmadığı gibi ahlâka da inanmaz. İnsan iki içgüdünün esiridir: Açlık ve aşk.

Utanmaz Adam ve benzeri roman ve hikâyelerinde (daha çok 1914 ten sonra yazdıklarında) açlık, üzerinde duran sanatçımız, Utanmaz Adam Avnussâlâh'a gerçekte ahlâklı görünenlerin ya karınları tok olduğu, ya da fazla çalabilmek için ahlâklı göründüklerini, yahut da çalmak fırsatını bulamadıkları için -içten içe de ahlâksızlıklara imrenerek - ahlâklı kaldıklarını ya da ahlâkı savundukları söyletir (46). Tebessüm-ü Elem'de basılan kadınlar, karakola götürülürken **«Şimdi düşmanca, telinle gözlerini bu kepaze katar üzerine açmış bulunan bu ahlâk müdafii cemaat içinde, kendilerinin mail-i visalleri olabilmek için böyle tehlikeyi, rezaleti göze almaya müheyya çok kimseler bulunduğuna felsefe-i sanat olarak vakıf idiler.»** ve kadınlardan biri şöyle söyler: **«Merak etme, kardeş, bu geceki baskıncılarımız yarın gece koynumuza girecek müşterilerimizdir. İmrendikleri şeyi ayıplıyorlar... Şaşarım âlemin aklına.»** (47)

Yalnız; ahlâksızlık ve vicdansızlık insanların yaratılış ve oluşlarına göre değişebilir: **«Tabiatın böyle bir emrine karşı herkes mukavemet kuvvetine nazaran inat edebilir, nihayet mağlup düşer, insanın her hareketinde tabiî bir saik vardır. Bu saik ekseriya belli olmadığından hareketi iradi gibi görünür. İnsan kendini hangi kuvvetin taht-ı tesirinde bulunarak o hareketi icra eylediğinin farkına varmaz.»** (48).

Sonuç olarak diyebiliriz ki: 1 — İnsan tümiyle doğa kanunlarına uyar; 2 — Doğaya karşıt olan din, ahlâk, vicdan, irade insanları doğaya uymaktan alakoyamadıktan başka, insanı iki arada bırakarak onun felâketini doğururlar: **«Tabiatın meşrebini bilmiyoruz. Dilini anlamıyoruz. Felâketlerimiz buradan doğuyor.»** (49); **«Bu meseleler tabiatın öyle zaruri hadiseleridir ki hiçbir kanun ve terbiye bunlara muayyen, müessir bir had çizememiştir. Erkeklerin vahşeti önünde kadın biraz sinmiş ve ihdas edilen güçlükler içinde bunalmış, lâkin keyfiyet için için mahiyetini muhafazada devam etmiştir.»** (50)

Durum budur. Acaba hiçbir çıkar yol yok mudur? **«Dinsiz, imansız, felsefesiz, kitapsız hırlaşan, dalaşan hayvanlar ne ise biz hâlâ oyuz... Hiçbir dâhi, insanlara refah, imtizaç temin edecek bir felsefe icat edemez: Tabiatta lâyetegayyer bir felsefe vardır. İşte bunu bulmalı, görmeli hayata tatbik etmeli... Yoksa kadimden bugüne kadar filozof efendiler birbirinin de-**

---

(41) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 6 - 7. s.

(42) Hüseyin Rahmi - Cehennemlik, İst., 1340, 556. s.

(43) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 120. s.

(44) Hüseyin Rahmi - Utanmaz Adam, İst., 1947, 285. s.

(45) Hüseyin Rahmi - Billûr Kalb, İst., 1926, 575. s.

(46) Hüseyin Rahmi - Utanmaz Adam, İst., 1947, 4, 10, 31, 150, 173, 281. s.

(47) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 182 - 183. s.

(48) Hüseyin Rahmi - Sevda Peşinde, İst., 1948, 165 - 166. s.

(49) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 550. s.

(50) Hüseyin Rahmi - Tutuşmuş Gönüller, İst., 1926, 64. s.

AKIMDISI

6. Hem de ne olacak?

u toprak değil mi?
Ne yumuşak!

Bu sen değil mi?
Ne sıcak!

Bu ben miyim ki?
Ne olacak?

Bu gelen bahar hem de
Belli sesinden..

Bu uyanış kimin böyle?
Gelir yeşilden..

Uç böcek uç..Uç böcek uç!
Uçtu böcek. Gelmez!

Bu çocuk küçük. Hem de güzel!
Gel çocuk gel!

Bu gözyaşı, bastırdı birdenbire
Ak yaşım ak!

Bu özlem nedir böyle? Sığmaz içime!
Büyür yüreğimde sevi..

Günle başlar, gecede sürer
Şaşılası çırpınış!

Bu ne alkış, bu ne alkış, bu ne..
Yalanı kovaladım inine!

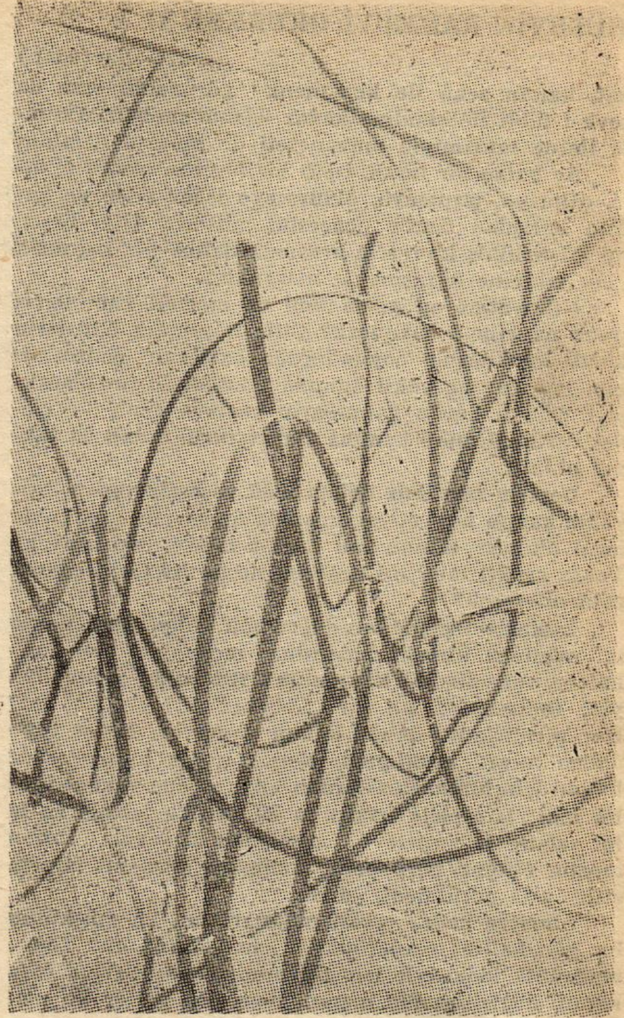
Bu toprak, dumanlı, değil mi?
Hem de yumuşak!

Bu sen değil mi, uzak?
Hem de sıcak!

Bu gelen, değil mi, belli ki bahar?
Hem de uyandıracak!

Bu kim bu? Ben miyim ki?
Hem de ne olacak?

M. Sunullah ARISOY

Fotofrag : Ozan SAĞDIÇ

---

diklerini çürütmekten başka meydana bir hakikat koyamamışlardır.» (51); «Artık kendimizi bilelim; tabiata uyalım.» (52).

«Onların (Zola ve arkadaşlarının) ne dine, ne hükümete, ne de sosyal organizasyona itimatları vardır.»; «İrade hürriyetinden mahrum olan insanın madddenin tazyiki altında inlediğine kanidirler.» (52). Bu bakımdan da Hüseyin Rahmi, tam bir doğacı gibi düşünmüştür. İnsan doğuştan getirdiği ve içinde doğduğu bağların dışına çıkamaz; içgüdüsiyle insanlığının gerekleri arasında acı çeker. Tam bir çıkmza içindedir. Hiçbir çıkar yol yoktur. «Şifa nâpezir bir hasta» dır (54). Ona, yalnızca, acımak gerekir. Hüseyin Rahmi, her zaman kahramanlarından «zavallı» diye söz eder. Onun her zaman gülümseyişi, gerçeği bilen gerçek bir büyüklükle onları günahlarında özürlü ve hoş görmesindedir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, romanlarını «göz yaşlı bir neş'eye bürünmüş acı felsefeler» (55) olarak tanımlar ve ekler, der ki: «Mütekedder felsefelerle mâli olmak bir eser için nakısa mıdır? Böyle bir hüküm var mı? Öyle ise Şopenhavr'ın, Niçe'nin eserleri en bayağı kitaplardır... Bu hayatın neresi neş'eli? Doğuşumuz mu? Yaşayışımız mı? ölüşümüz mü? Bu âlemde yalnız güldürecek, gülünecek bir şey vardır: behimiyet-i insaniye... Fakat bu gülme de giryenin şekl-i diğeridir.» (56). O, bütün doğacılarla birlikte kötümserdir. «Bütün eserlerinde hâkim olan realizm, onu ihtiyarlığında şiddetli bir pesimizme götürmüştür.» (57).

Görülüyor ki, Hüseyin Rahmi Gürpınar, -doğa, din, kanun, vicdan, irade...-, bütün sorun ve sonuçlariyle belirci felsefenin gereklerini karşılamış, doğacılar gibi düşünmüştür.

---

(51) Hüseyin Rahmi - Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?, İst., 1955, 16. s.

(52) Hüseyin Rahmi - Tutuşmuş Gönüller, İsy., 1926, 331. s.

(53) S. Kemal Yetkin - Edebî Meslekler Tarihi, Ankara, 1944, 42. s.

(54) Hüseyin Rahmi (Bak: R. A. Sevengil, - H. R. Gürpınar, İst., 1944, 114. s.

(55) Hüseyin Rahmi (Bak: R. A. Sevengil, H. R. Gürpınar, İst., 1944, 106. s.

(56) Hüseyin Rahmi - Cadı Çarpıyor, İst., 1329, 51 - 52. s.

(57) R. A. Sevengil - Hüseyin Rahmi Gürpınar, İst., 1944, 134. s.

AZİME KARABULUT

KAVEL OLAYI

Hasan Hüseyin'in bir kısım şiirleri, KAVEL adıyla kitap halinde çıktı ve Yeditepe 1963 Şiir Armağanı'nı kazandı.

Önce şunu söyliyeyim. Ben Hasan Hüseyin'i okurken,soluğum bir yerde tükenir; ama şiir tükenmez... Bu şiirlerde adamı ilk çarpan şey, şairin, yatağını kendi yapmış bir nehir gibi akan sesidir. Ve galiba bu şiirlerin halka ulaşması için ilk gerekli şart da bu gür sesti:

«dağbaşlarında dağlar gibi yalnızlığımız»

Hasan Hüseyin, coşkun bir halksever; fakat bu sevgisi, salt duygusal çerçevede kalsaydı, şiirindeki o sese yazık olurdu. O, bu sevgiyi eline alıp başlıyor akılla ayni paralelde kullanmağa... Duygularını dâvasının buyruğuna veriyor; aklını, halkın mutluluğu amacında kullanıyor; bir yerde aşkı bile... Bir toplumcu şair, kadını nasıl severse, öyle seviyor Hasan Hüseyin:

«beni katma ekmeğine beni bölme uykularında beni azaltma»

«ateşleri sev kıtlıkları sev yoksullukları sev»

....

«ikimiz elele bir yola düşsek
herhalde büyük işler yapabilirdik»

Ve Hasan Hüseyin için en yerinde sıfat, elbette «toplumcu» sıfatıdır. O, toplumculuğu, halk sevgisi, halk öfkesi, halk kaygusu, halk yumruğu şeklinde, hayatında ve şiirlerinde «yaşıyan» bir şair... Bu şiirler, kanımca, önce bu açıdan değerlendirilmeli; zaten sanatı da gittikç bir yumruk haline geliyor...

Kitapta öyle şiirler var ki, ben bunlar için şaire yalnızca «soluklu» demeyi çok yetersiz bulurum :

«yürü desen köroğlular yürürdü yüreklerimizdenne haber»

....

«bu benim çektiklerimin bir adı var ben bilemiyorum»

Şairin hayatı bir kavrayışı var, hayata sarılırken haykırdığı bir büyük umut var ki, insan bunu iliklerinde duyuyor:

«üç nokta koyup yeniden başlamalıyız
bu düzen birgün yıkılacak bir başka gülecek bu sokaklar»

Ben Hasan Hüseyin'i okurken kafamın içinde hep, uğultuyla akan kalabalıkları görürüm ve onun şiirlerini hep marş halinde düşünürüm. Halk, hangi türkünün kendi adına söylendiğini çok iyi anlar ve neyin kendi yararına yapıldığını bilmek, görmek hakkını her zaman elinde tutar. Yapılanlar, yazılıp çizilenler karın doyuruyor mu, hayatı etkiliyor mu, toplumu dürtüyor mu, düzeni zorlayıp daha ileri itiyor mu, halk bunu çok iyi görür. Ve toplumun önünde gidenlerin bir bölüğü de sanatçılardır; işte yiğit şair Hasan Hüseyin bugün, bütün halkseverlerin yüreğini oynatan bu noktadan haykırmaktadır. O bizi, önce, uzun soluk istiyen bir koşuya zorluyor; fakat, görün işte, bayrak onun elinde! Soluğu tükenenler elbet dökülecekler; ama insanca yaşamayı göze alanlar, yaşatmayı da en az yaşamak kadar kutsal sayanlar, onunla beraber hedefe kadar gideceklerdir.

Şair,

«bırakın bu sabahları ben size bir sabah göstereceğim»

derken, yüreği dünya kadar büyüktür;

«kara tanıklar emzirirdi ak analar
utanırdık kuşaklarca»

derken, hepimizin sorumluluğunu omuzlarına yüklenmektedir; ve,

«küçücük ekmeklerin büyük gürültüleri»

derken, ağzımızın kıyısında uzanan çizgi nasıl da derinleşiyor!

Bazan, korkunç haklı bir öfkeyi bize tepeden tırnağa yaşatıyor:

«ben güldükçe neden karartılır ışıklar
duvarlar yükseltilir köpekler kışkırtılır»

Ve bazan, ağzımızda bir zehir tadıyla tekrar ediyoruz:

«çapraz iki çizgi namuslu ekmeğime
alnımın ortasında bir kara kilit
erkek bir kurt gibi tedirginim apaçık»

Bazan da çok duygulu... Ben kendi hesabıma şu mısralarda eziliyorum :

«kapkara güneşlerdi mutsuz sofralarda diş diş bölüşülen»

Sonra :

«öyle ucuzduk ki utanırdı malpazarları»

Sonra :

«yaşamak deyip körtopal bir dünya yaratmışız»

Sonra :

«nedense kendimizden çıkamıyoruz
nedense hep birlikte yalnızız»

Sonra :

«sonra yaşamak diye bir tutar yeniden ölürüz»

Kitapta, değerlendirilmesi gereken motiflerden biri, emekçinin sömürülmesine karşı şairin yürekten gelen isyanıdır:

«caddeler döşeyip caddesiz olmak
yapılar kondurup yuvasız olmak
gemilere baka baka yaşlanmak»

Yahut :

«yol açardık taş kırardık ölüler gelip geçerdi biz kalırdık»

Ve :

«kim yazmış bu kitabı neresinden başlamalı
neresinden yakmalı bu saltanat döküntüsünü»

Bir de; dünyayı tepe tepe kullanan, yıkıntıların üzerinden, sıkılmış yumruklarla yürüyüp giden şairin bu kişiliğine ayna tutan şiirler var:

«bir sabah sürerler kapına için çekerse kullan»

....

«uy allah uy koca allah kürk verip don vermeyen allah»

....
«oysa ben it de değilim ekmek fırınlarda bile değil
ölüsü kokmuş korkuluğun be nhâlâ uyruk kuyruk
ulan nasıl da harcıyorlar adamın tekesini
toplum kahretsin topunu bu rezil sivri külâhlılar»
(ayazda kabakçekirdeği).

....
«dörtbuçukaltı bir fotoğraf bu senin vatandaşlığın
yataklar çoğaltmaz kişiyi eşekliğin lüzumu yok»

....
«ben artık büyük olmalıyım yeryüzü fındık fıstık
nasıl da utanıyorum karakollardan« (türkçe uyanmak).

Kitapta çok sevdiğim şiirlerden biri «yedi çatallı kazık». İstanbul üstüne şimdiye kadar çok şiir yazıldı. İstanbul nasıl övülmedi, nelere benzetilmedi ki... Ama hiçbir şair, İstanbul'u, Hasan Hüseyin kadar, Hasan Hüseyin açısından ve bir işçi yüreğiyle anlatmadı.«Yedi çatallı kazık», dört başı mâmur bir İstanbul destanıdır; ondan örnek vermiyeceğim!

Öyle anlaşılıyor ki şairde, ayrıca bir biçim kaygusu yok. Onda sanat, dâvanın emrine verilmiş, namuslu işçilik istiyen bir araçtır, o kadar. Bu anlayış, biçimi, özün kılığı olarak, hiç zorlamaksızın, getirip kulağımıza ve gözümüze dayıyor. Ve mısralar, düşünceleri, imajları, duyguları, dörtnala koşturan bir fırtına oluyor:

«verecek hiçbir şeyleri yoktu yüreklerinden başka
ve barışın demir kapılarında sıkılmış yumrukları
toprağı sürer gibi demiri döver gibi dövüştüler
düştüler
ve bu çetin kavganın
mustafa kemal dedik adına!»

Ve yer yer, insanın üstüne yürüyen kafiyeler, sanırım ki birer tesadüftür:

«istanbul dedikleri bir paket köylü cıgarası
istanbul dedikleri bir tas işkembe çorbası»

Tasvir ve benzetmeler çok renkli, çok sivri:

«bütün sesler bölüşüldü leyleğe laklak hah ha»

Başka:

«altın gözlüklü yalınayak bir istanbul»

....
«uzaklarda bir harman sarısı yangınlara benzer benzemez»

....
«o nasıl topraklardı - yangınlara durmuş gibiydik»

....
«büyük bir korku gibi birden açıkta kalmıştık»

....
«oysa biz kendi yağmurumuzda bir başka ıpıslaktık»

Sonunda; kitaba adını veren şiir, bence bir modern destan müjdesidir:

«.......................
o çoban ateşinin parladığı yerde kavel'de
o erkekçe direnilen yerde kavel'de
....
ve izin verirlerse istinyeli emekçi kardeşlerim
ve soluğum tükenmedikçe bu doyumsuz dünyada
güneşe karışmadıkça etim
kavel grevcilerinin türküsünü söyliyeceğim».

Alnından öperim Hasan Hüseyin!

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

SİLÂHLI OLAN KAZANIYOR! — Cenevre'de galiba bir silâhsızlanma konferansı vardır. Dünyada böyle bir çabanın özdenliğine inanacak enayi bulunur mu bilemeyiz! Kıbrıs'ta aslında pis bir fareden başka bir şey olmıyan papaz, çetecilerinin elinde silâh bulunduğu için, bütün dünyayı parmağında oynatıyor. Kadınları, çocukları, yaşlıları öldüren silâhlı ve miğferli rumların sırıtarak poz verişlerine bakın! Birleşmiş Milletler'le nasıl alay ediyorlar? Silâhsızlanma Konferansı denilen korkuluk, çocukların ellerindeki mantar tabancaları toplıyabilse, yine de bir iş yapmış sayılacaktır.

DIŞARDAKİ DÜŞMANDAN İÇERDEKİ DÜŞMANA — Cumhurbaşkanı Gürsel; geçen ay içinde, hükûmetin şöyle bir başını kaldırıp görebildiği nurculuk çalışmaları için: «Bunları yöneten bir düşman devlettir!» dedi. Elbette bir bildiği var. Türkiye'de hep aydın, ileri kimseleri komünist saymak bir âdettir, Atatürkçüleri yok etmek için bir çaredir. Demek ki, nurculuk kılığına bürünerek gelen tehlike, onu dokunulmaz sayanlar için, tehlike değildir. Başarısının büyük sırrı da burada ya...

ZAVALLI LİSANIMIZ! — Yeni çıkmaya başlıyan bir ansiklopedi için, Ankara'da yayınlanan gazetelerden birinde çıkmış yazıda bakınız ne deniliyor: «Zavallı ana dilimiz, bu ansiklopedide de, özleştirme enkizisyonunun insafsız işkenceleri altında inim inim inliyor. Tahminime göre, ansiklopediyi çıkaranların mizaçlarının böyle bir insâfsızlığa mütehammil olmaması gerekirdi. Diyeceklerdir ki; günün geçer akçe modası bu!. Lisan bir ilimdir; etek uzatıp etek kısaltmaya benzer mi? Benzerse, acemi makastarların eliyle o güzelim Türkçemiz bir gün gelir işte böyle kuşa döner, anadan doğma ortada kalır.»

Bu satırları yazan bereket versin ki, şöyle böyle bir gazetenin yazarıdır; ya, kalkıp da ansiklopedi yazsaydı halimiz nice olurdu?

ASKERLİKTEN «MUAF» OLANLAR — Sporcularla film artistlerimizdir. Bir film artistinin, yedeksubay öğretmen olarak gönderildiği köyden nasıl kaçtığını, büyücek bir kentte nasıl kayırıldığını, basının baskısı üzerine Bakanlığın nasıl kımıldamak zorun-

da kaldığını hatırlıyacaksınız.

Büyük gazetelerimizin birinin arka sayfasında, nasılsa liseyi bitirmiş bir futbol yıldızının serüveni yazılmıştır: «İlimizin .... köyünde yedeksubay öğretmen olarak vatani görevini (breh breh breh!) yapan ....'un İstanbul Millî Eğitim Müfettişlerinin teftişleri sonunda 50 günden beri izinsiz olarak görevinde bulunmadığı tesbit edilmiş ve muameselesi yapılması için durum Askerlik Şubesi'ne bildirilmiştir. ...... Askerlik Şubesi ....'un yakalanarak askerî mahkemeye sevki için İstanbul jandarmasına yazı yazmıştır.»

Gazete muhabirinin kaygısı yine başkadır. Devam ediyor: «Ordu takımı kampında bulunan ve yarın Suriye'ye karşı ayyıldızlı (asker kaçağı için ayyıldızlı forma!) formayı giyecek olan .... için yürütülen bu muamelenin nasıl sonuçlanacağı ilçemizde merakla beklenmektedir.»

Acaba hem askerlik görevini, hem de okuma - yazma öğretmesi için kendisine emanet edilmiş köy çocuklarını yüzüstü bırakan bu sporcu hakkında yapılacak kaç çeşit işlem vardır?. Sporsever büyükler çıkıp onu kurtaracaklar mıdır? Suriye'ye karşı oynanacak millî (top oyununa millî sıfatı verilip kaçaklığa göz yumulur mu?) maçta ayyıldızlı formayı giyerek futbol namusumuzu kurtarmaya koşacak olan futbolcuyu kimbilir kaç bin kişi alkışlıyacak?

Geçen yıllar içinde, böyle bir ünlü futbolcu er elbisesi içinde, büyük bir makam sahibi tarafından kabul edilmişti. Henüz bu garip itibar unutulmadı

BU DA TURİSTİK NAMUSUMUZ BEYANINDADIR! — İngiltere'deki skandala karışan kızlardan biri Türkiye'ye «şarkı söylemeye» geldi. Türk Kadınlar Birliği'nin protestosu ile olacak, birkaç gün sonra sınır dışı edildi. Turistik namusumuzu duyarlıkla koruyanlar kıyameti kopardılar. Kanunlar açıldı, anayasa ortaya çıkarıldı, nerdeyse insan hakları yardıma çağırılacaktı.

Şarkı söylemesini bilmediği söylenen bu kızın sınır dışı edilmesi ile itibarımızın sarsılacağını belirtenlere sorarız: Leylâ Gencer gibi bir öz sanatçıya Türkiye'de olanak bulamıyan, onu yurt dışında alkışlayanların beğenisine bırakan anlayışsızların, Mandy'yi savunmak için bu derece çırpınmaya hakları var mı? Türkiye'de gerçek sanatçıyı ayak altına alanların, bayağı bir şarkıcıyı kanunların koruyuculuğu altına almaları da bir çeşit demagoji değil midir?

ANKARA'NIN ORTASINDA — Memleketin kıyısında bucağında nurculuk avına girişildiği günlerde, Ankara'nın Yenişehir tren istasyonunda «Nur» adlı derginin satıldığını gördük. Galiba, temizlik işine uzak köşelerden başlandı; Ankara'nın Yenişehir tren istasyonunda satılan nurcu dergiye de elbette bir gün sıra gelir.

TEKRARDA YARAR VARDIR — Ankara'da çıkan bir derginin Atatürk sayısında, kendi imzasını gören bir yazar: «Allah Allah! dedi. Çoktandır bu dergiye yazı vermemiştim.» Yazıya göz gezdirince hatırladı. Bir yıl önce aynı dergide çıkan yazısı tekrarlanmıştı. Sadece küçük bir değişiklik yapılmış. bir yıl önce 27 Mayıs devriminden söz edildiğinde «ikinci yıldönümü» denilmişken bu kez «üçüncü yıldönümü» olarak yazılmıştı. Yazar: «Doğrusu, dergi sahibi dikkatli çocukmuş!» demekten kendini alamadı: «Yazıyı okumuş, onu bu yıla göre ayarlamış!»

BAKALIM NE OLACAK? — Turhan Selçuk, Milliyet'te yayınladığı Abdülcambaz dizisinde hep olumlu sonuçlara varmaktadır. Bu kez, serüvende bir başkalık var. Geçen yıl basılmış olduğunu sandığımız, gök katları ile ilgili dinsel bir kitaptan aldığı esinle, Abdülcanbaz'ı, köpek başlı yaratıkların dolaştığı bu gökkatlarına çıkarıyor. Acaba sonunu nasıl bağlıyacak? Eğer, Abdülcanbaz ve arkadaşı Tarzan, Karanfil Hoca'nın uzay gemisiyle çıktıkları göklerden bu serüveni de kapatarak ineceklerse okuyucunun Abdülcanbaz'a güveni kalmıyacaktır. Ama; Turhan Selçuk elbette buna bir çözüm yolu bulacaktır.

ADAMIN BİRİ! — İstanbul'daki tiyatro baskını olayı üzerine, düşüncelerini söyliyen Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'e, tam anlamı ile GERİCİ fıkra yazarlarından biri fena halde kızmış: «Ecevit adında biri!» diye başlığı basmış!

Ecevit adındaki devlet ve düşünce adamı, aydın topluluğun umududur. Fıkracının hatırı için onu harcıyacak değiliz.

ARI DİLE DOĞRU : «Hüseyin Rahmi Gürpınar'a karşı 50 küsur senelik bir hürmet ve muhabbetim vardır. Rahmetli İbrahim Hilmi Çığıraçan üstadın bütün eserlerini bugünkü lisana göre sadeleştirmek şerefini bana tevcih eylemiş bulunmak bana ayrı bir fahrü şeref vesilesi oluyor.»

ULUNAY (3 Mart 1964 tarihli Milliyet)

DOĞAN YEL

FİRE

Türk Dili severek okuduğum ve her zaman yararlandığım bir dergi. Yadsıdığım, benimsemediğim yönleri olmuştur. Ne var ki bu hiç bir zaman o dergiye ve derginin özellikle birkaç yıllık yöneticilerine güvenimi sarsmamıştır. Yalnız, Aralık 1963 sayısında okuduğum bir yazı beni çok sarstı. Melâhat Özgü'nün Kafka üstüne yayımladığı bir yazıydı bu. Yazıda o kadar yanlış sözcük, o kadar düşük tümce vardı ki şaşırmakta haklıydım. Yazı kurulundan bu yazının nasıl geçtiğini kavrayamadım. Üstelik, Melâhat Özgü de yazı kurulu üyesi görünüyor.

Bugün Türkçe yeni olanaklar içinde bir doğuşun sevincini sürüyor. Bu bakımdan son kalıplarını almış, oturmuş, kemikleri iyice birbirine kaynamış bir dil değil. Başka bir deyişle bütün kurallarını yaratmamıştır. Ama bu hiç bir yazarın düşük tümceler kurmasını haklı çıkarmaz. Özellikle dil devriminin kavgası içinde böyle dil yanlışlarıyla dolu bir yazı Türk Dil Kurumunun organında yer alırsa ve yazarı da o organın yöneticilerinden biri olursa sağduyulu, ortalama yurttaşın dil devrimine güveni sarsılmaz mı acaba? Bu yüzden aşağıda bazı yanlışlıklarını gösterdiğim yazı Dil devrimine ve Türk Dil Kurumuna karşı girişilmiş bir «sabotaj» işlemidir. Sorumluların dikkatini çekiyoruz.

Melâhat Özgü'nün yazılarını orda burda görürdüm. Renksiz, kokusuz bir yazarmış gibi geldiğinden okumazdım pek. Ancak bu Kafka denemesine -Kafkayı sevdiğim için- eğilince gerçekten şaşırdım. Demek Türkçeyi bilmeyen biri, Yurdumda yazar olarak ad yapabiliyor, en seçkin kültür kurumlarına girebiliyor, oralarda etkin görevler koparabiliyor diye.

Benim asıl anlamadığım nokta, Suut Kemal Yetkin, Salâh Birsel, Cemal Süreya gibi güvenilir kişilerin süzgecinden bu yazı sefaletinin nasıl geçtiğidir. Gelen yazıları okumuyorlar mı? Bir orta okul öğrencisini bile sınıfta üstüste iki yıl çaktıracak o yanlışları yapanın, toplumda öğrencileri çaktıran pozunu elde etmesi ise çok derin, çok eski bir toplumsal yaraya gidip bitişiyor.

Bakın dilbilirliğine dil profesörünün. Düşük ve anlamsız tümcelerden bir ikisini aşağıya alıyoruz:

«XX. yüzyıl uluslar arası tanınmış yazarlardan Franz Kafka yaşamış olsaydı, bu yıl 80 yaşında olacaktı.». Böyle başlıyor yazı. Ne demek uluslararası tanınmış yazar? Kafkanın ulusal değil uluslararası bir nitelik taşıdığı mı? Değil galiba. Ünlü olduğu belki. O zaman da tanınmış sözcüğünün ne gereği var.

Biraz ilerde şöyle bir tümce : **«Adının dünyaca tanınmasında en çok Fransa'nın payı vardı.»** Fransa siyasal bir deyimdir, örgütlenmeye ya da coğrafyaya ilişkin bir anlam taşır. Yani Fransa olarak mı sağladı Kafka'nın ününü? Oysa yazarın demek istediği Kafka'nın en çok Fransız yazınında etkiler uyandırdığı, en çok orada olay haline geldiği, adının dünyaya sunuluşunda da en çok bu yazının rolü olduğudur. Melâhat Özgü aynı yanlışı bir başka tümcede de yapıyor. Bakın o tümceye: **«Onun bu etkisi, sonraları Fransa'nın da sınırlarını aştı ve daha başka ülkelerde, en çok da Birleşik Amerika devletlerinin yazarlarında görüldü.»** Tümcede iki ayrı yanlış var. Bir kere (Birleşik Amerika Devletlerinin yazarlarında) denmez. O yazarlar Devlet'in yazarları değil. İkincisi, tümcede öyle bir dil biğisizliği var ki bu yazarlar birer ülkeymiş gibi oluyor.

Başka bir tümce alalım : **«Biz de onun adını, yaptığım araştırmalara göre, eğer yanılmıyorsam, ilk kez Fransa üzerinden André Gide'in Jean Louis Barrault'la beraber Der Prozess (Duruşma) adlı romanını sahne işin işledikleri haberiyle duyduk.»** Şunu demek istiyor yazar: Kafka adını ilk kez Duruşma'nın Faranss'da sahneye uygulanacağı haberiyle duymuştuk. Fransa üzerinden denmez.

Düşük bir tümce daha: **«Bunu bize 1952 yılında Türk Tiyatrosu dergisi bildiriyor ve Viyana Sahnelerinden başlığı altında Dr. Friedrich Langer'in yazısından, bir sahnesinin resmini de vererek, şu sözleri söylüyordu:»** Langer'in yazısından şu sözleri söylemek... Ne demek?

Bir başka tümce oyun biçimine getirilen Duruşma'nın **yurdumuza** girişini anlatıyor. Ama ne tümce : **«Yurdumuzda da, Ankara'da 12 ocak 1963 tarihinde Türk - Alman Dostluk Cemiyetinin, Türk - Alman Kültür İstişare Kurulu'nun çağrısı üzerine gelen Frankfurt'taki Die Bucke, uluslararasında uzaklıkları aşmak için köprü adını taşıyan sahne sanatçılarının küçük bir Tiyatro Birliği'nden dinledik.»** Die Brucke sözcüğünden sonra tümce almış başını Üsküdara gidiyor. Sonra uluslararası uzaklıkları aşmak için Köprü adını taşıyan deyimi Türkçeye aykırı. Köprü uzaklık aşmaz, bağlantı kurar. «Uluslararasında bağlantı kurmak, ya da uluslararasında belirmiş araları (mesafeleri) yok etmek» dense belki olabilirdi.

Başka bir tümce : **«Bundan sonraki olaylar da, gerek romanda, gerekse tutuklandığını Jozef K.'nın neden tutuklandığını anlatabilmek için çırpınmaları veriyor.»** Tümce karanlıktır. Yazar herhalde, niçin tutuklu kılındığını anlamak isteyen Jozef K.'nın çırpınmalarından söz ediyor. O zaman (tutuklandığını anlatabilmek için) değil (anlayabilmek için) demeliydi. Hem romanda Jozef K. niçin tutuklandığını kendisi de bilmiyor ki anlatabilsin.

Bir düşük tümce daha : **«Ama bütün bu denemeler, başarısızlıkla sonuçlanır; romanın sonu da, K.'nın ölüm cezasına çarptırılmakla biter.»** Fiyakalı fiyakalı noktalı virgül kullanılan bu tümcede iki yanlış uyuyor. Bir kere «çarptırılmakla» fiili sakatmış gibi duruyor. «Çarptırılmasıyla» denmesi gerekirdi. Ya da «çarptırılmakla» aynen bırakılıp «K.'nın» sözcüğü «K» haline getirilmeliydi. Çünkü çarptırılan K.'dır. Tümcenin düzeltilmesi için ya «K.,,, çarptırılmakla» ya da «K. nın çarptırılmasıyla..» denmelidir. Sonra Özgü'nün bütün yazı boyunca tutuklu olduğu deyiş kısırlığı bu tümcede de görülüyor. «...sonuçlanır; romanın sonu da... ile biter.» demiş yazar. «Sonu» sözcüğü tümceyi düşürecek kadar ağır ve fazla burda. Ne demek sonun bir

şeyle bitmesi. Son zaten sondur. bitiştir.

Çok ilginç bir başka düşüklük: **«...bunu bir türlü öğrenemez. Öğrenemediği için de, kentin sınırlandığı yerde, uzakta, ıssızlıkta, gece yarısı, iki sivil adam, kasap bıçağıyla onu öldürür.»** Kasap bıçağına dikkat edecek kadar ayrıntıya inen yazar yukarıda tümcenin en kalın yerinden koptuğunu, daha doğrusu yanlış bağlandığını anlamamaktadır. Tümceden Jozef K. niçin tutuklandığını öğrenemediği için öldürülmüştür gibi bir anlam çıkıyor. Acaba Jozef K. öğrenemediği için mi öldürüldü?.. Kafka sağ olsaydı M. Özgü'ye yapmadığını pek azıyla bırakırdı. Bu tümcede dil profesörü edatları karıştırmış: «gibi de» diyeceği yerde «için de» demiş. Tümcenin doğrusu söyle olacaktır: «Öğrenemediği gibi de... iki sivil adam onu öldürür.»

Bir düşük tümce daha: **«Onun yaşam karşısında duyduğu korku ve güvensizlik yanında, iki Dünya Savaşı arasında Batı topluluğuna ve kültürüne kıyılmış olduğunu sezen duyguyu da işlemiştir.»** Nice büyük bir hoşgörüyle okursanız okuyunuz bu tümceden hem bir anlam çıkmıyor hem de düşük. «... korku ve güvensizlik yanında..» bölümü «... korku ve güvensizliğin yanında...» olarak düzeltilmelidir.

Bir tümce daha: **«Ama Kafka'nın Duruşma adlı romanında toplumsal görüşün yanında din görüşü de üstün gelmektedir.»** Türkçede bir şeyin yanında başka bir şey de üstün gelmez. Bu tümcenin onarılması için iki «ameliyat» gerekli. Ya «Toplumsal görüşün karşısında din görüşü üstün gelmektedir.» ya da «toplumsal görüşün yanısıra din görüşü de üstün gelmektedir.» demek gerekir. Ancak böyle yapılsa bile bir anlam kazanamıyacaktır. Çünkü Melâhat Özgü'de bir fikir değil, yabancı yapıtlardan kalmış izlenim tortuları söz konusudur.

Bir başka tümce: **«Sonradan bir önceki bölümünde Im Dom (Katedral'de) başlığını taşıyan bu bölümde (s. 237) kahramanın bir Papaz ile, hakkında açılmış olan davanın haklı veya haksız olduğu üzerinde şu bilinmeyen yargı yeri ve bilinmeyen yasalar karşısında kendisini suçlu mu, yoksa suçsuz mu sayılacağı üzerindeki konuşması vermektedir.»** Gerçekten de bir fikir değil, neye ilişkin oldukları belirgin bir durum kazanamamış bir kaç izlenim tortusunun birbirine karışması karşısındayız burda. «Kendisini» sözcüğünün de tümceyi hiç değilse görünüşte kurtarması için «kendisinin» şekline getirilmesi gereknyor.

Hiç bir anlamı olmayan, yanlış kurulmuş bir tümce daha: **«Böylece Kafka'nın eserinde, insanın anlıyamadığı bir güce, kendisini çaresizlik içinde, böyle bağsız ve koşulsuz vermesi, onun yalnız modern topluluğun, köleleştirmesinin bir simgesi değil, aynı zamanda bu boyun eğme, Tanrı'nın saklı olmasının da bir simgesidir ve din yolunda en üst basamağın, hayat yolunda da en iç metafizik yasanın, insan karşısında hep salt bir karanlığın içine sığınmış görmesinin bir simgesidir.»** Bu tümcede o kadar çok yanlış var ki, ve bunlar birbirine öyle bağlı ki bir düzeltme işlemine girmek gücünü kendimizde bulamıyoruz. Sanırız kimse de bulamıyacaktır. En iyisi bu tümceyi yok saymak. Kişinin şöyle diyesi geliyor: Niçin uzatıyorsunuz Melâhat Hanım? Niçin yazı yazıyorsunuz Melâhat Hanım? Niçin Türk Dil Kurumundasınız ve bu üstelik Kurumun dergisinin yazı kurulundasınız Melâhat Hanım?

Bir başka tümce: **«Bu sıkıntı ise, din ve metafizik geleneklere dayanan inancın yıkılışı biçiminde doğmuştur.»** Tümce düşüktür. Ya «dinsel ve metafizik geleneklere» ya da «din ve metafizik geleneklerine» denmeliydi.

Yazının bir yerinde şöyle diyor Melâhat Özgü: **«Ama bütün bunların anlamı nedir?»** Ve hemeninden bu soruyu anlamsız bir tümceye bağlıyor. **«Kafka, XX. Yüzyılın top-**

lum ve din görüşü sıkıntılarında, önünden kaçılamıyacak bir yıkılma mı görüyor?» Sıkıntıda bir yıkılma görmek. Ne demek? Sıkıntı mı yıkılıyor yani. İyi ya işte. Oysa iş başka. Yazarın demek istediği din ve toplum görüşlerinde belirmiş bir bunalımdır. Ama yanlış kurulunca anlam çıkmıyor.

Bir başka tümce: **«Eseri, Oswald Spengler'in eseri gibi, Batı Dünyasının düzeltilemez bir çöküşüne eleştirme, hiçlikçi (nihilist) bir bellilik midir (işaret midir)?»** Bir şeye eleştirmek, denmez. Bir şeyi eleştirmek denir Türkçede.

Bir başka tümce: **«Hayır! Yazar, kendi yaşamının acılarını ahlâk ve din alanında bir suçun sonucu olarak duymuştur.»** Bu tümceyi kim anladıysa arap olsun. Kafka yahudidir. Bu ırktan gelmenin sıkıntısını çekmiştir toplumda. Ancak bu bir suç mudur? Değil. Yazarın muradı başka şey söylemek. Kafka'nın yahudiliğini bir suçmuş gibi üstünde taşıdığını demek ister burda. Öyleyse tümceyi şöyle bir ırgalayarak doğrusunu yazabiliriz: «Hayır! Yazar, kendi yaşamının acılarını ahlâk ve din alanında bir suçmuş gibi duymuştur.» Yine olmadı. Yine çıkmadı anlam. Günahı kendi boynuna.

Hiç bir anlamı olmayan bir tümce daha : **«İnsanı zamanın sıkıntısı içinde çalkalanan güçlerin karşısında kendisini bir kurbanlık koyun gibi duyurmuyor.»** Kişi oğlu bozar, ama bir dil nice uğraşılırsa uğraşılsın bunca bozulamaz.

Bir başka tümce : **«Onun suçsuz olduğunu inanca vermesi üzerine...»** bir şeyi inanca verilmez. Bir şeye inanca verilir. Melâhat Özgü dilin en ufak kurallarını bilmiyor.

Bir tümce daha : **«Öyle bir eser ki, bunda kişinin de bir kerteye dek sorumlu payı, ortak suçu vardır.»** Onarmak için ya «sorum payı», ya da «sorumluluk payı» denmelidir.

Hiç bir anlam taşımayan bir tümce daha : **«Kafka için modern topluluğun sosyoloji alanındaki doğuşu sorunu, söylediği derin anlam bakımından, modern insanın yeniden dine dönüşü sorunu olarak hümanizmanın eşiğinde gözükür.»** Kafka'nın söylediği derin anlamı (!) şimdilik bir yana koyalım. Sonra şunu soralım: Bu tümcenin söylediği kaba anlamı olsun açıklayacak kişi varsa beri dursun.

Başka bir tümce: **«Ama bugünkü uygarlığın toplumsal cihazları, insanı gücsüz ve haksız bir duruma düşürüyor ve onun yalnızca ölü bir özdek (madde) haline getirmekle kalmıyor, aynı zamanda da kişiliğini elinden alıyor, he mde ona, insanlığa uymıyan bir nitelik veriyor.»** «... aynı zamanda da kişiliğini...» bölümü, «... aynı zamanda kişiliğini de...» olarak düzeltilmedikçe tümce düşüktür.

Melâhat Özgü yeni sözcükleri çok kez yerinde kullanamıyor. Bir sözcük yerine ona benzeyen başka bir sözcüğü alıyor.

Örnekler :

«Fransız varoluşçularına etki yaptı.» Etki yaptı diye bir deyiş yoktur Türkçede.

«Bütün ayrımlarıyla olayları yaşayan kişi..» Yazar ayrıntı yerine her yerde ayrım diyor. Oysa ayrım, «fark» karşılığıdır; ayrıntı, «teferruat» karşılığıdır.

«...yüksek öğretimine uygun olarak bir bankada memurdur,» (s. 161) **«Kafka, yüksek öğretimini bitirmiş, hukuk okumuş,...»** (s. 162) Yüksek öğretim kurumları vardır. Ancak buralarda yapılan şey yüksek öğrenimdir. «Yüksek öğrenim» şeklinde düzeltilmelidir.

Çok ilkel ve er mektubu tutumundaki yazış tarzını entellektüel plâna sokmak istemekle Melâhat

Sanat - Sanatçılar

Mart ayı, başkentte resim sergileri, şiir günleri, konserler, yeni oyunlarla dopdolu geçen bir ay oldu.. Yoğun bir sanat çalışması, başkentin hemen her gününü doldurmuştu. Ay içindeki çeşitli sanat çalışmalarının belli başlıları şunlardı.

SERGİLER :

O Ressam ve sanat yazarı Fahir Aksoy'un Mersin ve Antalya'da açtığı sergiler ve Soyut resim üzerine yaptığı radyo konuşmaları derin yankılar uyandırmıştır.

Halka resmi anlatmak ve sevdirmek bakımından bu olumlu davranışı diğer ressamlara da öğütleriz.

O Belkıs Batu, 2 Mart günü, resimlerini Güzel Sanatlar Galerisinde sergiledi. Sergi, 15 Marta kadar açık kaldı.

O Aynı gün, gene Güzel Sanatlar Galerisinde açılan ikinci bir sergi de Aysel Orhon'undu. Bu sergi de, Batu'nunki gibi 15 Mart'a kadar açık kaldı.

O İzmirli ressam Vedat Mavitan, Türk - Amerikan Derneği'nde 14 Mart Cumartesi günü sergisini açtı.

O Gene 14 Mart'ta İzmir'de ozan - ressam Metin Eloğlu resimlerini sergiledi. Eloğlu'nun sergisi İzmir Devlet Konservatuvarında açıldı.

O Nermin Faruki, 1 Nisan'da İstanbul'daki Şehir Galerisi'nde heykellerini sergileyecek.

O Gene 1 Nisan günü, değerli ressam Salih Acar İstanbul Şehir Galerisinde resim sergisi açacak.

TİYATRO :

Mart ayı içinde başkentin iki özel tiyatrosu da iki yeni oyuna başladılar.

Ankara'nın ilk özel tiyatrosu olan Meydan Sahnesi 11 Mart'ta kuruluşunun 4. yıldönümünü kutladı. Bu yıldönümüne Pierre Gripari'nin «Asteğmen Eğmen» adlı oyununu hazırlamışlardı. «Asteğmen Eğmen» ilgiyle seyredilen bir oyun. Meydan Sahneciler, bir yandan kuruluşlarının 4. yılına ermenin, bir yandan da yeni bir oyuna başlamanın heyecanı içindeydiler. Oyunda özellikle Kartal Tibet, çok değişik ve bir o kadar da sevimli bir tip çizmiştir. Aynı gün Kartal, baba da olmuş. böylece üçlü bir sevinç ve heyecan içindeydi.

Meydan Sahnecilerin başarılarının bundan sonra da sürekli olmasını dileriz.

Ankara'nın ikinci özel tiyatrosu olan Ankara Tiyatrosu, 10 Mart günü yeni bir oyuna başladılar. Bu oyun, Nicolai Gogol'ün ünlü romanından Arthur Adamov'un tiyatro eseri haline getirdiği «Ölü Canlar» dır. Ankara Tiyatrosu, bu mevsim başında açıldı. Açıldığı günden bu yana da, genç bir kadronun ileri bir tiyatro anlayışı ile sahneye çıkardığı oyunlarla çalışmalarını sürdürüyor.

«Ölü Canlar», ilgiyle seyredilecek bir oyundur. Ankara Tiyatrosu, şimdi Jean - Paul Sartre'ın «Mezarsız Ölüler» adlı oyununa hazırlanıyor. Ankara'nın tiyatro hayatına yepyeni bir hava ve anlam getiren Ankara Tiyatrosu, çalışmalarını başarıyla geliştirmektedir.

KONFERANSLAR :

O Türk Dil Kurumu'nun düzenlediği konferansların üçü Mart ayı içinde Kurum konferans salonunda verildi.

Bunların ilki 7 Mart günü Prof. Bahri Savcı'nın konferansıydı. Savcı, «Atatürk lâyikliğinin gerçek amacı ve anlamı» konusu üzerinde konuştu.

İkinci konferansı Turgut Özakman 14 Mart günü verdi. Özakman «Türk Tiyatrosunun Bugünkü Sorunları» konusu üzerindeki görüşlerini açıkladı.

Konferansların üçüncüsünü 21 Mart günü Fikret Otyam verdi. Otyam «Anadolu'da gide gide» yi anlattı.

O 20 Mart günü, M. Sunullah Arısoy, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda «Köyde Eğitim Güçlükleri ve Öğretmenin Görevi» konulu bir konferans verdi.

ŞİİR GÜNLERİ :

O 23 Mart'ta Sanatseverler Klübünde «Türk Şiirinin Panaroması» adı altında düzenlenen şiir gecelerinin ilki yapıldı. Programda Yunus Emre, Fuzulî, Abdülhakamit, Ahmet Haşim, Necip Fazıl ve Orhan Veli vardı. Şiirleri de Munis Faik Ozansoy, Tomris Oğuzalp, Halûk Kurdoğlu, Ergun Sav, M. Sunullah Arısoy, Cihangir Göker okudular.

Özgü okuyanın ağzında sadece bir gülücük uyandıracak bir suçu işlemeye girişmiyor mu acaba? Beş sayfalık yazıda zulum bunlarla bitmiyor. Beş sayfalık yazıda tümceleri ve sözcükleri bağlarken yazar tam 81 tane «bu» kullanmış. Bir tümcede de «bu» gerekirken kullanılmamış.

Dünden - Bugünden

çılgar

Oralar yazın mı halâ, güpgüzel midir
Gayri şarapsadım ben, İstanbulsadım
Kuşladıysa gözlerimi bir sakar tavan
Sensiz günlerimi çarçur etmek içindir
Ama pörsümüş, gül bitine karmış bir sarı
Siner külçelenir tâ evimde barkımda
Pelit acısından yavuz bir özlem kiri
Yu canım usulcacık
Sen bunca umudumun çılgarı
Göğü maviletir bir kırlangıç yakamoz
Balıklar depreşir suda

hasanlı eşik

Uyudum uyandım, gene de o'ymuş;
Nerden bulmuşsa bulmuş, ben bitişiğinde...
Yaşanası günlerin Hasan'lı eşiğinde,
İkimizi türetip, yanyana koymuş.

Bir ilintisiyle tekmil döşendi içim;
Sevdiğim bu biçimmiş, ışımış bembeyazlar..
Her sabah göründü kuşlar, denizler;
Daha bir uzadı ömrüm, masal geçmişim..

En gerçeğin erse, yetinmez kişi
Bir düş ekler, bir umut; düzen bozulur!
Düğümler, çözer, kurcalar bir bir;
İşi gücü artık o, günü güneşi..

Yeniden mi doğdum ne bu yazın?
Seni getir bana her güpegündüz
Aşkta, uğraşta, nice yıllarda ikimiz;
Eskimezim benim, bitmezim, tavsamazım!

ıslı

Sevdalı mıyım? Ben de sevdalıyım;
Canım ne mi çekiyor? benim de çekiyor;
Sokağa mı çıkıyorum? ben de çıkıyorum;
Bu balık kimin mi? ben kimin mi?

hadisene

Bir kıyımız mı kaldı bu denizde? onu da batır hadi!
Çiçeğimizi yol, rüzgârımızı bur, suyumuzu acıt.
Gökyüzümüz mü nerde? sahi nerde bizim gökyüzümüz?
Hani lokman bulutlarımızda güvercin lekelerimiz?
Gözümüzü körelt hadi, içimizi börtsün, ellerimizi yırt...
Bak, ıslağımız da kurudu; kurumuz yamyaş.
Sanki bönüz, sanki debelenen bir sıpayız çayırda, hiç şenlik görmemişiz!
Ko, yarın sabah ortalık da ışımayıversin;
Ko, buluşmıyalım şu kuytu haziranda;
O salı gecesi hiç sevişmiyelim mi? peki sevişmiyelim;
Ne çıkar?

Ne mi çıkar!

bakla

Hasan değil sen değil sürahiyi kim kırdı.
Eltin mi enişten mi, pekalâ ben neciyim
Gürledi gitti ulu bahar, şimdi Hasan da uyanır, bir kuş öter yazları
Çat kapı biri gelir, ne kuş kor bende ne Hasan
Yıpraktı boşunaydı maviydi ama
Yamayıp yaydığın şu pazen kilim
Bak yorgunsun güzelsin, çık bir hava al istersen
Acıkmıştır o, susamıştır o, o daha bebek
Bir sürahi uğruna kınaman bu düzeni
Tırnakların uzamış, baklamız kaldı mı dün geceden

Metin ELOĞLU